

บทที่ 4

ระบบการผลิตในชุมชนอีสาน

การนำเสนอวิจัยในบทนี้ เป็นผลจากการศึกษาเชิงลึกในชุมชนเป้าหมายที่เป็นกรณีศึกษา แล้วจึงพัฒนาเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่การสำรวจในเชิงปริมาณกับแรงงานและครอบครัว ผลการวิจัยในบทนี้ นำเสนอเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. บริบทชุมชน
2. แบบแผนและกระบวนการผลิตชุมชน
3. สภาพของแรงงานและครอบครัวที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน
  - 3.1 คุณลักษณะด้านประชากรของแรงงาน
  - 3.2 คุณลักษณะของครอบครัวแรงงานในการผลิตของชุมชน
  - 3.3 การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานและครอบครัวในการผลิตของชุมชน
  - 3.4 ความคิดเห็นของแรงงานในระบบการผลิตของชุมชนต่อลักษณะของการทำงาน
  - 3.5 ความรู้เรื่องโรคจากการทำงาน การป้องกันโรคจากการทำงาน และการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น
4. คุณลักษณะของแรงงานและครอบครัวในแต่ละประเภทการผลิตของชุมชน
  - 4.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน
  - 4.2 ครอบครัวของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน
  - 4.3 การเข้าถึงการบริการสุขภาพของแรงงานและครอบครัว
  - 4.4 ประสบการณ์ของแรงงานและครอบครัวในระบบการผลิตชุมชน

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน

กลุ่มชนชาติพันธุ์ของบ้านเกษตรสมบูรณ์เป็นชาติพันธุ์ลาวอีสานทั้งสิ้น โดยกลุ่มชนกลุ่มแรกที่ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามา ได้อพยพมาจากชุมชนใกล้เคียงที่ออกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ทำกินในปี พ.ศ. 2455 หลังจากตั้งบ้านเรือนไม่นานได้เกิดโรคห่า หรือโรคอหิวาตกโรคขึ้น ชาวบ้านจึงอพยพอีกครั้ง มาตั้งหมู่บ้านใหม่ห่างจากบ้านเดิมประมาณ 1 กิโลเมตรครึ่ง ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

หมู่บ้านตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2455 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) หมู่บ้านได้ตั้งมาแล้วประมาณ 95 ปี มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 1,621 คน มีจำนวนประมาณ 319 ครอบครัว แบ่งเป็นชาย 796 คน และหญิง จำนวน 825 คน ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้าน มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มลาดลงไปทางแก่งที่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างออกมาประมาณ 26 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวอำเภอราว 13 กิโลเมตร

ในด้านการคมนาคมติดต่อสื่อสารกับภายนอก ยานพาหนะที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นรถจักรยานยนต์ ซึ่งในช่วงประมาณ 2-3 ปีมานี้ ชาวบ้านมักจะซื้อรถจักรยานยนต์มาใช้กันมากขึ้น รองลงมา คือ รถจักรยาน ซึ่งจะมีใช้กันเกือบทุกครอบครัว และสำหรับรถยนต์มีกันเป็นส่วนน้อย โดยเฉพาะครอบครัวที่มีการทำธุรกิจส่วนตัวที่จะต้องมีการใช้รถยนต์ได้แก่ การขายเชื้อเพลิงตามต่างจังหวัด ซึ่งใช้บรรทุกทุกเชื้อและคนขายเชื้อในหมู่บ้าน ประมาณ 4-5 คน เพื่อนำเชื้อไปเร่ขาย โดยมีระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 7-10 วัน

การเดินทางจากหมู่บ้านไปยังตัวอำเภอ และโรงพยาบาลประจำอำเภอ มีเส้นทางลาดยางตลอดสาย การเดินทางสะดวกสบาย หากมีรถยนต์ส่วนตัวในการเดินทาง หรือจะจ้างรถยนต์ของคนในหมู่บ้านไป หรือจะเป็นรถจักรยานยนต์ก็ได้ เนื่องจากไม่มีรถยนต์โดยสารประจำทางไปยังตัวอำเภอ ส่วนการเดินทางไปยังจังหวัดขอนแก่น มีรถยนต์โดยสารประจำทาง หรือรถสองแถว ประมาณ 30 เที่ยวต่อวัน

ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการของหมู่บ้าน พบว่าหมู่บ้านมีระบบสาธารณูปโภคอย่างครบถ้วน ทำให้ชาวบ้านได้รับความสะดวกหลายประการ ดังนี้

(1) ด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการเก็บกักน้ำฝนไว้ดื่มในครอบครัวอย่างพอเพียงตลอดปี นอกจากนี้ยังได้บริโภคน้ำจากโครงการประปาหมู่บ้าน ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านได้มีน้ำใช้ที่สะอาดถูกสุขลักษณะปลอดภัย ทำให้ชาวบ้านมีการกินดื่อดี มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ และเป็นการส่งเสริมพัฒนาชนบทตามโครงการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล และได้สร้างสระน้ำติดกับแอ่งน้ำธรรมชาติ โดยใช้เครื่องมือกลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งใช้น้ำนี้ทำประปาหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็ได้รับบริจาคถังบรรจุน้ำ 20,000 ลิตร และได้เปิดใช้อย่างเป็นทางการในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2528

ส่วนน้ำเพื่อการเกษตรนั้น หมู่บ้านใช้น้ำตามโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีการสร้างคลองส่งน้ำสมเด็จพระพุทธมาจารย์ หรือคลองส่งน้ำสหกรณ์ศรีพิมล สูบน้ำจากแม่น้ำชีด้วยไฟฟ้า เพื่อส่งน้ำไปยังพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน ก่อสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531

(2) ด้านไฟฟ้า เริ่มเปิดใช้ได้ในปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา โดยการผลักดันของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้าน ในระยะแรก เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้อุปถัมภ์งบประมาณในการต่อเชื่อมสายจากระบบไฟฟ้าแรงสูงเข้ามาในหมู่บ้าน

(3) ถนนภายในหมู่บ้าน มีการพัฒนามาตั้งแต่ปี 2531 จนกระทั่งปัจจุบันนี้ถนนทุกสายภายในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมทั้งวางท่อระบายน้ำ โดยการสนับสนุนงบประมาณของเทศบาลตำบล

(4) ด้านการรับรู้ข่าวสารของชาวบ้าน ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านนี้จากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้จะใช้เผยแพร่ข่าวสารของทางราชการแล้ว ยังใช้ในการประสานงานและบริการต่าง ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งหอกระจายข่าว มีทั้งสิ้น 4 แห่ง กระจายครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้าน เป็นการกระจายข่าวเผยแพร่ธรรมะทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับฟังกัน ส่วนหอกระจายข่าวที่ตั้งขึ้นที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านบริการสุขภาพโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หอกระจายข่าวขึ้นที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และหอกระจายข่าวที่ตั้งขึ้นที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ร้านค้าภายในหมู่บ้าน เป็นแหล่งซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคของหมู่บ้านจำแนกเป็น ร้านขายของชำ จำนวน 12 ร้าน ร้านมินิมาร์ท มี 1 ร้าน ชนิดสินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าจำพวกเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ ส่วนร้านขายอาหาร มีจำนวน 5 ร้าน สินค้าและบริการส่วนใหญ่เป็นอาหารตามสั่งและเครื่องดื่มประเภทต่างๆ

นอกจากนี้ในช่วงตอนเย็นของทุกวัน จะมีชาวบ้านนำสินค้าและอาหารมาวางขายกันบริเวณสองข้างทางถนนกลางหมู่บ้าน มีการเดินจับจ่ายซื้อ และคนที่ไม่ซื้อก็ถือโอกาสออกมาเดินพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน บางคนเรียกว่า “ตลาดแลง” ของหมู่บ้าน อันหมายถึงตลาดที่เปิดช่วงเวลาเย็นนั่นเอง

แหล่งรายได้ของครอบครัว มีทั้งจากภาคเกษตรและนอกภาคการเกษตร การประกอบอาชีพในภาคการเกษตร ชาวบ้านจะปลูกข้าวเป็นพืชหลัก หากในปีใดได้ผลผลิตมากพอก็จะนำข้าวไปขาย สำหรับครอบครัวที่ปลูกมันสำปะหลัง ก็จะไปปลูกเพื่อการขาย โดยจะนำมันสำปะหลังนี้ไปขายที่ตลาดท่าพระ การปลูกข้าวโพดก็จะขายในหมู่บ้านโดยจะต้มแล้วบรรจุใส่ถุงขาย ซึ่งก็จะมีทั้งการวางขายบริเวณริมทางก่อนถึงตัวหมู่บ้าน และจะใส่รถเข็นขายในหมู่บ้าน การปลูกหม่อน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสมาชิกกลุ่มที่ปลูก แล้วจะตัดใบหม่อนมาขายให้กับทางกลุ่มแม่บ้าน เพื่อนำมาทำผลิตภัณฑ์ซาบหม่อน การปลูกมะม่วง ซึ่งก็จะขายภายในหมู่บ้าน การปลูกหญ้าลูซี่ จะมีหน่วยงานราชการ คือ กรมปศุสัตว์ มารับซื้อเมล็ดพันธุ์ เพื่อนำไปปลูกเลี้ยงสัตว์ และการปลูกยูคาลิปตัส โดยบริษัทผลิตกระดาษมารับซื้อไม้ยูคาลิปตัส และการขายให้คนในหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้างคอกเลี้ยงสัตว์ สร้างกระท่อม เป็นต้น

การรับจ้างในภาคการเกษตร ได้แก่ รับจ้างไถนา รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างนวดข้าว สีข้าว รับจ้างเก็บมันสำปะหลัง รับจ้างมัดหญ้าลูซี่ และรับจ้างเก็บเมล็ดหญ้าลูซี่ รวมทั้งการรับจ้างตัดอ้อยตามหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งมีรถมารับชาวบ้านไปเป็นกลุ่ม ช่วงหลังจากที่ชาวบ้านเสร็จสิ้นจากการทำนาแล้ว และมีชาวบ้านบางส่วนที่มีรายได้จากการค้าขายสัตว์เลี้ยง ทั้งที่เป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เอง และซื้อหาแล้วนำไปจำหน่ายต่อ ได้แก่ วัว ควาย หมู และไก่

สำหรับแหล่งรายได้ของครอบครัวที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับจ้างทำงานที่โรงงานทอเสื่อ ซึ่งมีโรงทอ 3 แห่งอยู่ใกล้ชุมชน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะไปรับจ้างทำงานที่โรงงานทอเสื่อนี้ บางส่วน รับจ้างทำงานที่โรงงานอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งอยู่ติดกับหมู่บ้าน และโรงงานแหวน ซึ่งอยู่ในตัวจังหวัด

รายได้จากอาชีพเสริม เมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลทำนาแล้ว ได้แก่ การทำงานที่กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งจะมีการทำซาบหมอน เครื่องดื่มสมุนไพรต่างๆ และลูกประคบ การทอเสื่อ กฝื่อ และปรี้อ ชายในหมู่บ้าน และนำไปขายที่หมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนการทอผ้า การทำหมอน จะมีทั้งคนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านมาสั่งทำ นอกจากนี้ชาวบ้านก็ประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้างบ้าน ซึ่งมีทั้งก่อสร้างบ้านภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน โดยมีคนที่รับเหมางานมาจ้างชาวบ้านที่มีฝีมือด้านการก่อสร้าง การขับรถคิวหรือรถโดยสารประจำทางบ้าน ไต้่น ร้านซ่อมรถ ร้านเสริมสวย และร้านค้าต่างๆ

ส่วนค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ได้แก่ ค่าใช้ไฟฟ้า ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีรายจ่ายไม่ต่ำกว่าครอบครัวละ 80-100 บาทในแต่ละเดือน ค่าน้ำประปา ราวครอบครัวละ 100 บาท ค่าโทรศัพท์ ค่าการศึกษาเล่าเรียนบุตร ค่าอาหารของครอบครัวในแต่ละวัน และค่าใช้จ่ายในการทำงาน ได้แก่ ค่าปุ๋ย ค่าแรงงานในการทำนา ค่าสีข้าว ค่าฉีดพ่นยาฆ่าแมลง และสำหรับผู้ที่มิพินาได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำ จะต้องเสียค่าน้ำชั่วโมงละ 80 บาท วันละประมาณ 10 ชั่วโมง จนกว่าข้าวจะออกรวง

แหล่งสินเชื่อภายในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งสินเชื่อในระบบคือ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ส่วนแหล่งสินเชื่อในระบบได้แก่ นายทุนภายนอกหมู่บ้านที่ให้กู้ยืมเงิน และบริษัทเอกชนที่ปล่อยเงินกู้ยืมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการกู้ยืมกันเองระหว่างญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่รู้จักสนิทสนมกันอีกด้วย

ชาวบ้านส่วนใหญ่มิอาชีพหลักในภาคเกษตรกรรม เช่นเดียวกับชาวภาคอีสานทั่วไป ได้แก่ การทำนาปลูกข้าว การปลูกหมอน การปลูกหญ้าลูซี่ การปลูกมันสำปะหลัง และการเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเศรษฐกิจ ประกอบกับนโยบายรัฐ ทำให้การประกอบอาชีพเปลี่ยนไปด้วย อาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นอาชีพนอกภาคเกษตร ส่วนหนึ่งใช้อาชีพนอกภาคเกษตรนี้เป็นอาชีพหลักของครอบครัว แต่บางส่วนใช้เป็นเพียงอาชีพเสริมรายได้ จากการว่างเว้นจากการทำอาชีพทำนา

สำหรับการจัดการแรงงาน ในภาคการเกษตร มีทั้งการใช้แรงงานภายในครอบครัวและการจ้างแรงงาน สำหรับแรงงานภายในครอบครัวนั้นจะทำกิจกรรมการเกษตรในช่วงเริ่มต้นของการผลิต อย่างการปลูกข้าว ก็จะทำเอง ไถนาเอง หวานข้าวเอง หากครอบครัวใดที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากก็มักจะจ้างแรงงานในการไถนา ดังนั้นการใช้แรงงานในครอบครัวส่วนใหญ่จึงจะเป็นการหวานข้าวเอง การดูแลพินา ใส่ปุ๋ย และตายหญ้า สำหรับในการจ้างแรงงานนั้นก็จะมีการจ้างทั้งคนภายในหมู่บ้าน และคนจากหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นการจ้างเก็บเกี่ยวกันมากที่สุด นอกจากนี้ก็จะมีกรจ้างสีข้าว นวดข้าว ไถนา ซึ่งในการจ้างนี้ก็จะเป็นการ

ตกลงกันเองระหว่างเจ้าของนากับผู้ถูกจ้าง การจ้างแรงงานในการเกี่ยวข้าวนี้จะคิดค่าจ้างเป็นต่อคนต่อวัน ส่วนในการจ้างไถนาก็จะคิดแบบเหมาเป็นไร่ นอกจากนี้มีการช่วยเหลือกันระหว่างญาติพี่น้องในการเกี่ยวข้าว ซึ่งเรียกว่า “เอาแรงกัน” ซึ่งในปัจจุบันนี้คงมีอยู่ และจะมีการตอบแทนกันโดยการเลี้ยงข้าวปลาอาหารในช่วงเวลากลางวันในระหว่างการเกี่ยวข้าว และก็จะไปช่วยเกี่ยวข้าวให้แก่อีกฝ่าย ซึ่งเป็นการคืนแรงงานให้แก่กัน

ปัญหาในการทำการเกษตร พบว่า ดินที่ของหมู่บ้านไม่ค่อยเหมาะสมในการเพาะปลูก เหตุด้วยมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย และเป็นดินที่ไม่มีธาตุอาหารครบถ้วน ส่งผลให้การทำการเกษตรไม่ค่อยจะได้ผลดีมากนัก จากการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากขึ้นและเร่งการเจริญเติบโต รวมทั้งการพ่นยาฆ่าแมลง ซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้บริเวณที่นา ตลอดจนคนตัวผู้ที่พ่นยาฆ่าแมลงด้วย หากไม่มีการป้องกันตัวเองในขณะที่พ่นยา การเผาฟางหลังจากเสร็จสิ้นจากการทำนา ทำให้ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ และเป็นการทำลายธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืช ซึ่งควรจะใช้วิธีการไถกลบฟาง ซึ่งจะเป็นวิธีการที่ได้ปุ๋ยจากธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งวิธีการนี้บรรพบุรุษได้ทำมาแล้วตั้งแต่ในอดีต นอกจากนี้ยังพบปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งการทำการเกษตรใช้น้ำฝนเป็นหลัก โดยเฉพาะพื้นที่ที่คลองส่งน้ำไปยังที่นาของชาวบ้าน แต่ก็ไม่ได้ทั่วถึงทุกครอบครัว และยังพบปัญหาเรื่องคลองส่งน้ำชำรุด แตกพัง ก็ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองส่งน้ำเช่นกัน

อาชีพนอกภาคการเกษตร สำหรับอาชีพที่ทำนอกเหนือจากการทำการเกษตร ซึ่งจะกล่าวได้ว่าเป็นอาชีพเสริมก็ได้ เพราะในหลายๆครอบครัวจะมีการประกอบอาชีพ 2 ประเภทขึ้นไป คือ อาชีพรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ได้แก่ รับจ้างที่โรงงานทอเสื่อ โรงงานนแหวน และโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ก็มีการรับจ้างก่อสร้าง ขับรถคิว ร้านซ่อมรถ ส่วนงานทางด้านการใช้ฝีมือ หรือการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ ทอเสื่อ ทอผ้า ทำหมอนขิด ตัดเย็บผ้า และมีการรวมกลุ่มแม่บ้านขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีการทำผลิตภัณฑ์ซาไบหมอน และการทำลูกประคบ ตลอดจนเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพต่างๆ สำหรับอาชีพค้าขายก็จะมีการขายเสื่อตามจังหวัดต่างๆ และการขายอาหาร และร้านขายของชำ และนอกจากนี้ก็จะมีคนในหมู่บ้านไปทำงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งจะเป็นการรับจ้างทำงานที่โรงงานต่างๆ

สภาพด้านการศึกษา ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประถมศึกษา ที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2561 โดย อาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียนเปิดทำการสอนครั้งแรกตั้งแต่ชั้น ป.1 ถึง ป.3 และในปี พ.ศ.2469 ได้ขยายชั้นเรียนถึงชั้น ป.4 จนกระทั่งในปี พ.ศ.2483 จึงย้ายที่เรียนจากศาลาวัด มาเรียนอาคารเรียนตั้งอยู่ในที่ปัจจุบัน อาคารหลังแรกเป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้นโดยเงินบริจาคของราษฎร ปัจจุบันโรงเรียนเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้น ป.6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีข้าราชการครู 9 คน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 130 คน

ทัศนคติต่อการศึกษของคนในชุมชน ในปัจจุบันในแต่ละครอบครัว มีความคาดหวังว่าจะให้ลูกหลานของคนได้เรียนหนังสือ ซึ่งอย่างน้อยก็ต้องทำให้เรียนจบในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยให้เหตุผลว่า “ตัวเองไม่ได้เรียนสูง ก็อยากให้ลูกได้เรียนสูงๆ จะได้สบาย” หรือ “ต่อไปจะได้เป็นเจ้าของคน นายคน ไม่ต้องลำบากเหมือนพ่อแม่” ส่วนคนรุ่นก่อนโดยส่วนใหญ่แล้วจะเรียนจบในระดับชั้นป.4 กัน และสำหรับคนรุ่นต่อๆ มา ก็จะมีระดับการศึกษาที่หลากหลายระดับ โดยจำนวนของผู้ที่ได้ศึกษาจบในแต่ละระดับก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งก็มีการศึกษาจบชั้นม.3 และระดับชั้น ม.6 เป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

บทบาทของโรงเรียนต่อชุมชนในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่การรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก มีกิจกรรมสำรวจจุดน้ำขุ่นภายในภาชนะใส่น้ำ ของบ้านเรือนของนักเรียนแต่ละคน หลังจากนั้นทางโรงเรียนก็ได้แนะนำวิธีการกำจัดจุดน้ำขุ่น โดยการมอบทรายอะเบทให้แก่นักเรียน เพื่อนำไปใส่น้ำในน้ำใช้น้ำ และวิธีการคว่ำภาชนะต่าง ๆ ที่มีน้ำขุ่นอยู่เพื่อไม่ให้เป็นที่แหล่งเพาะพันธุ์ยุง และทางโรงเรียนก็ได้จัดให้มีการเดินขบวนรณรงค์ในการกำจัดจุดน้ำขุ่นและการป้องกันยุงลาย โดยขบวนเดินรณรงค์ของนักเรียน จะเดินรอบหมู่บ้าน และมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลวิธีการกำจัดยุงลาย ให้แก่ชาวบ้าน และทำการสำรวจจุดน้ำขุ่นภายในแต่ละครอบครัวด้วย กิจกรรมนี้จะจัดขึ้นในภาคเรียนละ 1 ครั้ง

บทบาทในการส่งเสริมด้านกีฬา นอกจากโรงเรียนจะส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอแล้ว โรงเรียนยังส่งเสริมให้คนในชุมชนมาร่วมออกกำลังกายด้วย โดยการเปิดให้ใช้สถานที่เป็นสนามกีฬา และยังสนับสนุนให้ใช้อุปกรณ์การกีฬา ร่วมกับโรงเรียนด้วย ได้แก่ ฟุตบอล ตะกร้อ วอลเลย์บอล เปตอง เต็นแอโรบิค และมวยไทย นอกจากนี้จะเป็นการพัฒนาด้านสุขภาพประชาชน ยังเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน และระหว่างคนในชุมชนด้วย

การเจ็บป่วยในอดีต ชาวบ้านมักเจ็บป่วยด้วยโรคท้องร่วงหรือโรคทางเดินอาหาร เนื่องจากในอดีตชาวบ้านยังไม่มีห้องน้ำใช้ ชาวบ้านจึงไม่ค่อยจะมีสุขลักษณะในด้านการขับถ่าย และในช่วงปี พ.ศ. 2537 และ 2538 มีหน่วยงานจากสาธารณสุขอำเภอได้มารณรงค์ในการสร้างสุขา (ส้วม) โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้มาช่วยกันในการสร้างสุขา จนในปัจจุบันนี้ชาวบ้านในทุกครอบครัวมีสุขาใช้กัน รวมทั้งมีการให้ความรู้เรื่องการป้องกันโรคแก่ชาวบ้านด้วย นอกจากนี้ยังพบว่ามียุงลายหลายรายที่ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก หลังจากมีการรณรงค์ควบคุมและป้องกัน ไม่ปรากฏว่ามีคนป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา

ปัจจุบัน ได้มีการแบ่งหมู่บ้านเป็น 3 คุ่ม มีหัวหน้าคุ่ม กรรมการคุ่ม ทำหน้าที่ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ช่วยกันสอดส่องดูแลสภาพแวดล้อมคุ่มของตนเอง ในแต่ละปีนั้นจะมีการทำความสะอาดหมู่บ้านประมาณ 2 – 3 ครั้ง โดยชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะต้องมาทำความสะอาดร่วมกัน

แบบแผนการรักษาพยาบาล การใช้บริการรักษาสุขภาพ เมื่อชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วย ที่ไม่รุนแรงมากนัก เช่น เป็นไข้ ปวดหัว หรือ ปวดเมื่อยตามตัว ก็มักช่วยเหลือตนเอง และดูแลรักษาตนเองภายในครอบครัวด้วยการ จะรับประทานยาบรรเทาอาการปวดและไข้ เช่น ยาพาราเซตามอล ซึ่งชาวบ้านสามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไป และที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน โดยอาสาสมัครสาธารณสุขที่ผ่านการอบรมมาแล้ว หากไม่หายหรืออาการไม่ดีขึ้น จะไปที่สถานีอนามัยประจำตำบล ซึ่งอยู่ห่างประมาณ 1 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกสบาย เจ้าหน้าที่จะทำการรักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วยในเบื้องต้น และหากผู้ป่วยมีอาการรุนแรงสถานีอนามัยไม่สามารถรักษาได้ ก็จะส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลอำเภอ หรือสถานพยาบาลที่มีขีดความสามารถสูงขึ้น

นอกจากแหล่งบริการด้านสุขภาพที่กล่าวมาแล้วยังมีชาวบ้านบางคน que เลือกจะไปรับบริการที่คลินิกเอกชน ซึ่งก็จะมีคลินิกที่อยู่บ้านตำบล และตัวจังหวัด ซึ่งก็จะเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพประมาณ 100 – 200 บาท โดยเห็นว่า “ไปคลินิก หมอตรวจเร็วดี เดี่ยวเดี๋ยวก็รู้ว่าป่วยเป็นอะไร รักษาโรคหายไว”

การรักษาสุขภาพโดยหมอยาพื้นบ้านในหมู่บ้านในปัจจุบันนี้ไม่มีหมอยาพื้นบ้านแล้ว เนื่องจากการรักษาแบบแพทย์สมัยใหม่จะสะดวกสบายค่าใช้จ่ายไม่มาก ชาวบ้านจึงนิยมรักษาแบบแพทย์แผนใหม่ แต่สำหรับการนำสมุนไพรต่าง ๆ มาใช้รักษาก็มีบ้าง ชาวบ้านบางรายเท่านั้นที่ยังคงมีความเชื่อในการรักษาโดยสมุนไพรอยู่ ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านที่หาง่ายปลูกง่าย สามารถรักษาในอาการที่ไม่รุนแรงมากนัก

ในด้านสาธารณสุขในหมู่บ้าน ทางราชการได้อบรมชาวบ้านเพื่อให้มีทักษะในการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการรักษาโรคต่างๆแก่ชาวบ้าน ผู้ผ่านการอบรมนี้เรียกว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2533 ซึ่งในอดีตมีบทบาทมาก เนื่องจากการคมนาคมยังไม่สะดวก โรงพยาบาลก็จะอยู่ไกลมาก อสม. จะได้รับยาจากโรงพยาบาลมาไว้บริการเบื้องต้น ผู้ที่เจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะหาย ส่วนที่ป่วยรุนแรง อสม. ก็ดูแลช่วยให้อาการทุเลาและให้เดินทางไปสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลต่อไป ปัจจุบันมี อสม. มีจำนวนทั้งสิ้น 39 คน บทบาทปัจจุบันของ อสม. คือเน้นหนักที่การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค ซึ่งชาวบ้านให้การเชื่อถือ ยอมรับเป็นอย่างดี

ในด้านหลักประกันด้านสุขภาพ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้สิทธิบัตรทองในการรักษาพยาบาล สำหรับผู้ที่ทำงานอยู่ในโรงงานต่าง ๆ ก็จะมีการขึ้นทะเบียนใช้สิทธิประกันสังคมกับเพื่อสามารถรักษาพยาบาลได้ โดยมีทางโรงงานเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่าย โดยจะมีข้อตกลงระหว่างทางโรงงานและพนักงานเองในการทำประกันสังคมกับโรงงาน

จากสภาพบริบทชุมชน จะเห็นได้ว่า หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมที่อยู่

ในตัวจังหวัด ทำให้ชาวบ้านมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเฉพาะครอบครัวได้เข้าสู่ระบบการผลิตของชุมชนแบบต่างๆตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น

2. แบบแผนและกระบวนการผลิตชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เช่นเดียวกับบรรพบุรุษ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ชาวบ้านมีความต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตอื่นอีกมากแทนที่เคยมีเพียงปัจจัยสี่ ดังนั้นภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัวจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับความต้องการนั้นๆด้วย จะเห็นได้ว่า นอกจากจะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมแล้ว ชาวบ้านต้องดิ้นรนแสวงหาอาชีพอื่นทั้งที่เป็นอาชีพเสริม และเป็นอาชีพหลักแทนการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัวให้พอเพียงหรือตอบสนองต่อความต้องการนั่นเอง จากข้อมูลชุมชนอาจจำแนกอาชีพของชาวบ้านในฐานะเป็นภาคการผลิต ตามลักษณะงานเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่มีแบบแผนการทำงานในภาคเกษตร และกลุ่มที่มีการทำงานนอกภาคเกษตร ซึ่งรวมถึงกลุ่มแรงงานที่ทำงานในชุมชนในลักษณะเข้าร่วมกลุ่มการผลิต และงานที่ผลิตที่บ้านของแต่ละครอบครัว ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบแผนการทำงานเฉพาะงานนอกภาคเกษตร และในภาคเกษตรที่นอกเหนือจากการทำไร่ทำนาในวิถีดั้งเดิม ดังนี้

1.1 งานรับจ้างปลูกพืชเอาเมล็ด

การรับจ้างปลูกพืชเอาเมล็ดของชาวบ้าน คือ มีบริษัท หรือนายทุนจากนอกชุมชนได้จ้างชาวบ้านปลูกพืชและดูแลรักษาจนได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ผู้ว่าจ้างจะให้พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ผู้รับจ้างเป็นเจ้าของที่ดิน มีแหล่งน้ำพอเพียงที่จะดูแลพืชผลให้เติบโต ผลตอบแทนที่ได้คือ ค่าจ้างปลูกและดูแล คัดจากต้นที่เติบโตจนได้ผล ต้นละ 5-10 บาท นอกจากนี้ยังสามารถขายผลผลิตพืช ที่ผู้ว่าจ้างไม่ต้องการ

การปลูกพืชผลนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ปลูกได้ผลแล้วผู้ว่าจ้างจะเอาเฉพาะเมล็ดไป ส่วนอื่นๆ ที่เหลือเจ้าของที่ดินสามารถนำไปใช้และขายได้ และพืชที่ให้ทดลองปลูกเพื่อทดสอบหรือวิจัยผลผลิตที่ได้ เช่น พักทอง แคนตาลูป แตงโม เป็นต้น ส่วนระยะเวลาที่ปลูกนั้นไม่สามารถกำหนดได้ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างต้องการ

แบบแผนการทำงานเริ่มต้นจากผู้ว่าจ้างนำเมล็ดพันธุ์มาให้ เจ้าของที่ดินเพาะเมล็ดพันธุ์ใส่ถุงพลาสติกจนได้ต้นกล้า แล้วเอาไปปลูกลงดิน เจ้าของที่ดินจะต้องทำหน้าที่รดน้ำพรวนดิน กำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ย ฉีดยากำจัดแมลง สำหรับการใส่ยาฆ่าแมลง เฉลี่ยเดือนละ 3-4 ครั้ง เมื่อพืชออกดอกต้องทำหน้าที่นำเกสรพืชผสมพันธุ์แก่พืช เพื่อให้ได้ผลผลิตมากที่สุด เมื่อพืชออกผลพร้อมที่จะเก็บเกี่ยว เจ้าของที่ดินมีหน้าที่เก็บเกี่ยวแล้วผ่าคว้านเอาเมล็ด ฝั่ให้แห้ง รอให้ผู้ว่าจ้างมารับเมล็ดไป ส่วนกรณีที่ปลูกพืชเพื่อทดลองหรือวิจัยนั้นผู้ว่าจ้าง

จะมาตรวจสอบเก็บข้อมูลเป็นระยะ จนถึงขั้นออกผลแล้วก็จะมาเก็บข้อมูลครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นเจ้าของที่ดินสามารถนำผลผลิตเหล่านั้นไปบริโภคหรือจำหน่ายได้ รวมระยะเวลาประมาณ 45 วัน

1.2 งานทอเสื่อ

งานทอเสื่อของชาวบ้านเป็นงานที่ทำมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากมีแหล่งวัตถุดิบใกล้หมู่บ้าน ได้แก่ ต้นกก ผือ หรือปรีอ เกิดและเติบโตในหนองน้ำสาธารณะ ทั้งที่เป็นการทอเพื่อใช้เองในครอบครัว และเพื่อจำหน่าย ระยะเวลาที่ทำคือช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา ถือเป็นอาชีพเสริมรายได้ของชาวบ้านมากที่สุด ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านอื่นมาร่วมใช้วัตถุดิบด้วย ประกอบกับในบางปีฝนแล้งทำให้ต้นกก และผือ ไม่เจริญเติบโตและขาดแคลนไม่เพียงพอ จึงต้องไปหาจากแหล่งน้ำอื่น ๆ

ผู้ที่ทอเสื่อนี้ส่วนใหญ่จะมีเครื่องทอเสื่ออยู่ที่บ้าน ผู้ที่สูงอายุที่ไม่สามารถไปทำนาได้ก็จะทอเสื่อเพื่อสร้างรายได้เล็กน้อย ให้กับครอบครัว รวมทั้งลูกหลานที่บ้านในช่วงปิดเทอมก็จะมาช่วยครอบครัวทอเสื่อด้วย แบบแผนการทอเสื่อเริ่มจากการทำผือหรือกกเป็นเส้นเล็กๆ ตามความยาวของลำต้นกกหรือผือ เสร็จแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้งอาจจะใช้เวลาหลายวัน หลังจากนั้นนำเส้นกกหรือผือ ไปย้อมสีต่างๆ จึงนำไปทอ ใน การทอเสื่อจะรวดเร็วยิ่งขึ้นหากมีผู้ทอจำนวน 2 คน ทำหน้าที่เป็นคนสอดเส้นกก หรือผือ ใส่เครื่องทอ และเป็น คนตำหรือทอเสื่อ การทอเสื่อนี้จะได้ปริมาณมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับเวลาว่าง และความพร้อมของร่างกาย เพราะจะต้องนั่งอยู่ตลอดเวลา โดยปกติได้ผลผลิตวันละ 2-4 ผืน

เสื่อที่ชาวบ้านทอนี้จะนำไปขายได้ทั้งภายในหมู่บ้าน และนำไปขายให้พ่อค้า และ นายทุนใกล้ชุมชน ในราคาผืนละ 6-7 บาท และหากเป็นเสื่อที่ต้องนำมาสอยทำให้กกเป็นเส้นเล็กๆก่อนทอ ก็จะได้ราคาที่สูงขึ้น ผืนละประมาณ 25-30 บาท พ่อค้าและนายทุนนั้นจะรับซื้อเสื่อจากชาวบ้านอยู่เป็นประจำ เมื่อได้ช่วงเวลาก็จะนำเสื่อนี้ไปขายตามต่างจังหวัดในลักษณะเร่ขาย ดังนั้นครอบครัวส่วนหนึ่งจึงทำหน้าที่เพียงทำการผลิต ขณะที่ครอบครัวส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จำหน่ายด้วย

1.3 งานทอผ้าและการทำหมอนขิด

การทอผ้าของชาวบ้านนี้ ในปัจจุบันพบว่า ชาวบ้านจะทอผ้าเพื่อไปทำหมอนขิด ซึ่งนอกเหนือจากการทอเป็นผ้าชิ้น ทอผ้าเบี่ยง และเพื่อนำไปตัดชุดงานไปต่างๆแล้ว และในอนาคตก็จะมีกรรวมกลุ่มกันตั้งขึ้น เพื่อทำหมอนขิด

การทำหมอนขิดนี้ จะใช้ด้ายโกล (ด้ายสำเร็จ) นำมาทอเพื่อทำเป็นตัวปลอกหมอน ซึ่งชาวบ้านจะซื้อด้ายโกลนี้ตามตลาดตัวเมืองขอนแก่น และจะใช้หนุนเพื่อนำมายัดใส่เป็นตัวหมอน ชาวบ้านจะซื้อหนุนได้ที่ตลาดโรงนอนบ้านไผ่ ปัจจุบันราคาก็โลกรั่มละ 45 บาท ใน 1 ถุงจะมี 4 กิโลกรัม สามารถทำหมอนได้

จำนวน 11 ลูก ระยะเวลาในการทอดผ้านี้มีการทำตลอดทั้งปี เมื่อมีลูกค้าสั่งซื้อมาและมีจำนวนมากหลังฤดูการทำนา

ราคาหมอนชนิดนี้ลูกละ 100 บาท จะมีทั้งคนในหมู่บ้าน และคนจากภายนอกหมู่บ้าน เช่น บ้านไต้้น มาสั่งทำหมอนชนิดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในงานพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นของที่ระลึก และเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

1.4 งานรับจ้างตัดอ้อย

เมื่อถึงช่วงเวลาที่จำเป็นต้องตัดอ้อย คือประมาณเดือนธันวาคม มกราคม ถึงมีนาคม เจ้าของไร่ อ้อยที่อยู่ต่างอำเภอ หรือต่างจังหวัด ก็จะมาติดต่อหาแรงงาน แล้วให้รถมารับ ชาวบ้านจะไปเป็นกลุ่มใหญ่ โดยไปทำที่พักอยู่ที่ใกล้หมู่บ้านที่มีไร่อ้อย อยู่จนกว่าการตัดอ้อยจะเสร็จจึงกลับบ้าน ได้ค่าจ้างตามจำนวนต้นอ้อยที่ตัดได้ในแต่ละวัน

งานรับจ้างตัดอ้อย ส่วนใหญ่ผู้ที่ไปรับจ้างเป็นสามีภรรยา หรือเป็นครอบครัว โดยให้ลูกอยู่กับญาติที่บ้าน ในช่วงเวลาที่ไม่มีอยู่ที่บ้านนี้แรงงานบางรายจะเบิกเงินจากนายจ้างล่วงหน้าเพื่อให้คนที่บ้านใช้จ่าย เมื่อทำงานได้แล้วจึงหักเงินคืนให้แม่แก่ไร่อ้อย รายได้ส่วนใหญ่เฉลี่ย วันละ 100 – 120 บาท ชาวบ้านเห็นว่าการรับจ้างตัดอ้อยเป็นงานหนักแต่ก็เป็นทางเลือกเพราะสามารถได้เงินมาใช้จ่ายก่อน

1.5 งานรับจ้างก่อสร้าง

สำหรับแรงงานที่รับจ้างก่อสร้างนั้น จะเป็นการรับจ้างรายวัน แล้วแต่ผู้รับเหมามาจะมอบหมายให้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญของช่างแต่ละคน เช่น งานปูน งานไม้ ทำหลังคา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าแรงงานบางคนรับทำงานแบบเหมาในแต่ละงาน โดยการตกลงราคาของงานระหว่างเจ้าของงานและผู้รับเหมา เช่น การรับเหมาส่งบ้านทั้งหลัง การรับเหมาทาสีบ้าน เป็นต้น งานก่อสร้างส่วนใหญ่จะรับจ้างในเวลาที่ไม่ได้ทำนา ประมาณช่วงเดือนมกราคม ถึงมิถุนายน

สถานที่ทำงาน มีทั้งในตัวจังหวัด ต่างหมู่บ้าน และในหมู่บ้านเดียวกัน รายได้ที่ได้ประมาณวันละ 200-250 บาท อย่างไรก็ตาม งานรับจ้างก่อสร้างนี้แรงงานบางส่วนเคยถูกโกงค่าจ้างจากผู้รับเหมา

1.6 รับจ้างขายเสื่อ

ส่วนแรงงานที่เดินทางไปทำงานในที่ไกลบ้าน หรือต่างจังหวัด พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นงานรับจ้างขายเสื่อ และรับจ้างตัดอ้อย เป็นงานเสริมในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนา การไปขายเสื่อจะต้องเดินทางไปเป็นกลุ่ม โดยรถของเจ้าของเสื่อ เมื่อไปถึงจุดหมายผู้รับจ้างก็จะขนเสื่อชนิดต่างๆ ใส่ในรถเข็น แล้วเดินเข็นรถขายไปเรื่อย ๆ เจ้าของเสื่อจะกำหนดราคาทุนของเสื่อไว้ ผู้ขายจะต้องขายให้ได้ราคาสูงกว่าราคาที่กำหนด เมื่อหักเงินทุนคืนเจ้าของเสื่อแล้ว ส่วนที่เหลือคือรายได้ของผู้ขาย ในการเดินทางไปขายเสื่อนี้จะต้อง

เดินทางไปในเขตชุมชน ตามต่างจังหวัด จนกว่าเชื้อจะหมดจึงจะเดินทางกลับ บางครั้งอาจใช้เวลาประมาณ 10-20 วัน

1.7 งานโรงงานทอเสื่อ

ใกล้ชุมชนมีโรงงานทอเสื่อ 3 โรงงาน สองโรงงานแรกตั้งขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2538 และโรงทอสุดท้ายตั้งมาเป็นเวลา 2 ปีแล้ว นอกจากนี้จะมีโรงงานที่ทำเฉพาะเม็ดพลาสติกด้วย

ลักษณะการทำงานที่โรงงานทอเสื่อแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ฝ่ายตกแต่งเสื่อ
2. ฝ่ายทอเสื่อ โดยพนักงานจะตอกเส้นพลาสติกเข้าเครื่องจักร และจะต้องควบคุมดูแลเครื่องจักรทำงาน
3. ฝ่ายเป่าเส้น โดยการนำเม็ดพลาสติกไปหลอมให้ละลาย แล้วใช้เครื่องเป่าออกมาเป็นเส้นเสื่อพลาสติก
4. ฝ่ายผูกแต่งเสื่อ โดยจะมัดเชือกที่อยู่บริเวณหัวเสื่อ แล้วแต่งริมเสื่อให้เรียบร้อย
5. ฝ่ายโรลด้าย เป็นการเอาด้ายเข้าเครื่องไว้สำหรับการทอเสื่อ

การจ้างงาน จะให้พนักงานรับเหมาชิ้นงานมาทำ และการจ้างเป็นรายวัน วันละ 130 บาทต่อคน และนอกจากนี้ก็จะมิโบนส์ให้แก่พนักงานที่ทำงานดีและมีความขยันหมั่นเพียร

ทางโรงงานมีประกันสังคมให้แก่พนักงานในกรณีที่มีการเจ็บป่วย ซึ่งต้องรักษาได้ที่

โรงพยาบาลคู่สัญญาในอำเภอ และโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น โดยทางโรงงานเป็นผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้ทั้งหมด และพนักงานที่สมัครประกันสังคมกับโรงงานถูกหักเงินค่าจ้างออกร้อยละ 5 ของเงินเดือนแต่ละเดือน

สำหรับวันหยุดที่ทางโรงงานให้พนักงานหยุดพักได้ในทุกสัปดาห์ คือ ทุกวันจันทร์ และงานบุญประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน ได้แก่ งานบุญบั้งไฟ ส่วนวันหยุดนักขัตฤกษ์ทางโรงงานจะไม่ได้หยุดให้

1.8 งานโรงงานอิเล็กทรอนิกส์

โรงงานอิเล็กทรอนิกส์นี้ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 เป็นโรงงานที่ผลิตชิ้นส่วนประกอบอิเล็กทรอนิกส์ ส่งไปยังบริษัทใหญ่ ปัจจุบันมีพนักงานทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งเป็นพนักงานชาย จำนวน 10 คน และพนักงานหญิงจำนวน 90 คน พนักงานนี้มาจากหลายอำเภอในจังหวัดขอนแก่น เช่นอำเภอพระยืน มัญจาคีรี โนนศิลา และบ้านแฮด สำหรับพนักงานที่อยู่ี่ชุมชนนี้มีจำนวน 4 คน

ลักษณะการทำงาน พนักงานจะนั่งอยู่บนเก้าอี้ และจะมีเครื่องในการประกอบชิ้นส่วนเข้าด้วยกัน ซึ่งจะเป็นชิ้นส่วนประกอบในหม้อแปลงไฟฟ้า สำหรับอุปกรณ์ในการผลิต คือ เครื่องไวต์ดิง ซึ่งเป็นตัวเครื่องในการประกอบชิ้นส่วน บ๊อบบี้ ซึ่งเป็นตัวพลาสติกสีดำ ลักษณะกลมและมีรูตรงกลาง ไวล์ ลักษณะ

คล้ายเส้นลวดทองแดง และเทปกาวสีเหลือง ในขณะที่ทำงานนั้นพนักงานต้องมีความชำนาญ มีสมาธิและใช้สายตาเพ่งในวัตถุที่กำลังทำอยู่ ในการทำชิ้นส่วนประกอบอิเล็กทรอนิกส์นี้ จะมีหลายแบบเข้ามาให้พนักงานได้ทำชิ้นส่วนชนิดต่างๆในช่วงการฝึกหัดทำก่อนจะมีผู้สอนให้ฝึกทำ

เวลาทำงานเริ่มจาก ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 17.00 น. และหากมีการทำงานนอกเวลาก็จะทำจนถึงเวลา 19.30 น

สำหรับเงินเดือน ทางโรงงานจะออกให้ทุกวันที่ 5 ของเดือน และทางบริษัทจะมีเงินสำรองจ่ายให้แก่พนักงานให้สามารถเบิกเงินได้ก่อน ในวันที่ 25 ของเดือน ค่าจ้างในการทำงาน โดยพนักงานต้องทำชิ้นส่วนหม้อแปลงให้ได้จำนวน 137 ชิ้น ต่อวัน ซึ่งจะได้เงินค่าจ้าง 100 บาท และหากทำได้เกิน 137 ชิ้นขึ้นไปก็จะคิดเป็นชิ้นละ 55 สตางค์ และนอกจากนี้ก็มีค่าจ้างแบบเหมาชิ้นงานทำ และได้รับค่าจ้างตามที่จำนวนชิ้นงานที่ได้เหมาไว้

สวัสดิการสำหรับพนักงานมีดังนี้

- 1.ประกันสังคม ได้แก่ ค่าทำคลอด เกิดอุบัติเหตุ ชราภาพและทุพพลภาพ
- 2.มีรถรับส่งสำหรับพนักงานที่บ้านอยู่ไกลจากโรงงาน
- 3.โบนัสเบี่ยชยัน หากพนักงานมาทำงานทุกวัน ไม่ขาดภายใน 1 เดือน ทางโรงงานจะเพิ่มเงินให้ 200 บาท

สำหรับวันหยุดที่ทางโรงงานจะหยุดในทุกสัปดาห์ คือ ทุกวันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ตามความเหมาะสม สำหรับงานบุญประเพณีประจำหมู่บ้าน ได้แก่ งานบุญบั้งไฟ พนักงานต้องขอลาหยุดเอง

1.9 งานโรงงานทอแหวน

ลักษณะการทำงานที่โรงงานแหวนมีทั้งหมด 5 แผนก ได้แก่ แผนกทอแหวน แผนกปะอวน แผนกควบคุมคุณภาพ แผนกช่างเทคนิค และแผนกเสมียน ที่โรงงานมีพนักงานแผนกละประมาณ 20-30 คน

ในแผนกทอแหวนหรือฝ้ายผลิตนี้ จะเป็นการควบคุมเครื่องจักรในการทำงาน ซึ่งเครื่องจักรที่ทอแหวน จะมีอยู่ 3 รุ่น คือ รุ่นโมโน รุ่นไนลอน และรุ่นโพลี ซึ่งจะมีขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ตามลำดับ

ระยะเวลาในการทำงานจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา หรือ 3 กะ คือ ช่วงเช้า เริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 10.30 น. ช่วงบ่าย จะเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 16.30 น. และช่วงดึก เริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 01.00 น. – 08.00 น. พนักงานจะหมุนเวียนสลับเปลี่ยนช่วงเวลากันไปในแต่ละอาทิตย์ วันหยุดในแต่ละสัปดาห์ คือ ทุกวันอาทิตย์

สำหรับค่าจ้างคิดเป็นรายวันๆ ละ 165 บาท โดยได้รับเงินเดือน 2 ครั้ง เป็นการจ่ายค่าจ้างเป็นรายสัปดาห์ ส่วนประกันสังคม เมื่อพนักงานเกิดอาการเจ็บป่วย และไปรักษาพยาบาล ซึ่งทางโรงงานจะเสียค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด และพนักงานก็จะถูกหักออกร้อยละ 5 ของเงินเดือนที่ได้รับ ในเดือนนั้น

1.10 งานผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านได้รวมตัวกันตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 ก็ได้มีการทำผลิตภัณฑ์มาหลากหลายชนิดในช่วงแรกๆ ได้ทำผลิตภัณฑ์ คือ ปลาธำเนวบอง และ ไข่เค็ม ต่อมาเมื่อได้รับงบประมาณจากกองทุน SIF และได้รับการฝึกอบรมจากกลุ่มเกษตรอำเภอ ทำผลิตภัณฑ์ชาเขียวใบหม่อน ทำตะกร้าพลาสติก จนถึงปัจจุบันนี้ได้นำสมุนไพรต่าง ๆ เพื่อนำมาทำเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ได้แก่ สมุนไพรจากฟ้าทะลายโจร หญ้าหนวดแมว กระชายดำ และ น้ำลูกยอ

ผลิตภัณฑ์ชาเขียวใบหม่อนนี้ สมาชิกในกลุ่มจะปลูกหม่อนกันแล้วเก็บใบมาขายให้กลุ่มในราคา กิโลกรัมละ 5-7 บาท และทางกลุ่มก็ได้ปลูกหม่อนเองด้วย การทำชาเขียวจะใช้ใบหม่อนใบอ่อน เมื่อเก็บใบมาจากต้นแล้ว จะต้องนำใบหม่อนไปล้างน้ำเปล่า แล้วนำมาพันม้วนเพื่อที่จะทำให้มีลักษณะเป็นเส้นๆ ใหญ่ๆ จากนั้นจึงนำมาลวกในน้ำร้อน ทำให้สะเด็ดน้ำ แล้วนำมาคั่วไฟความร้อนปานกลาง แล้วปล่อยให้แห้งประมาณ 1 วัน จากนั้นนำมาอบในเตาอบ แล้วสามารถนำมาบรรจุใส่ถุงและใส่กล่อง

ส่วนการทำชาผง จะใช้ใบหม่อนใบแก่ มีวิธีการทำเหมือนชาเขียว แต่เพิ่มขั้นตอน คือ เมื่อคั่วเสร็จแล้วจึงนำมาปั่นให้เป็นผงละเอียด และจะมีขั้นตอนในการแพ็คใส่ถุง โดยจะต้องตักผงชาใส่ซองขาว หรือซองทำจากกระดาษสา ก่อน นำถ้วยชาลงมาใส่ แล้วจึงนำไปขึ้น ซึ่งเป็นการเย็บที่ปากซอง โดยมีเครื่องในการขึ้น จากนั้นก็นำมาใส่ในซองใส ซึ่งเป็นซองพลาสติก แล้วนำไปขึ้นอีกครั้ง และขั้นตอนสุดท้ายคือการแพ็คใส่กล่อง

การแพ็คชามีสมาชิกของกลุ่มมารับจ้างแพ็ค ในหนึ่งกล่องมีทั้งหมด 24 ซอง สมาชิกมีรายได้คิดเป็นกล่องละ 5 บาท ในวันหนึ่งสามารถแพ็คได้คนละ 20 กล่อง โดยต้องเฉลี่ยแบ่งจำนวนให้เท่ากัน การทำชาจะทำเมื่อมีผู้สั่งทำ ซึ่งมีมาตลอดปี ราคาขายส่งตามร้านค้าทั่วไปประมาณ กล่องละประมาณ 35-45 บาท

นอกจากนี้ทางกลุ่มแม่บ้านก็ได้ทำลูกประคบ ซึ่งก็เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเช่นกัน สมุนไพรที่นำมาทำลูกประคบ ได้แก่ ใบหนาด ใบเป้ง พลับพลึง ไพล ผิวมะกรูด ใบเตย ตะไคร้หอม ซึ่งชาวบ้านจะนำสมุนไพรเหล่านี้มาขายให้กับกลุ่มในราคา กิโลกรัมละ 5 บาท ส่วน เ็นอ่อน จะมีราคา กิโลกรัมละ 10 บาท เพราะเป็นสมุนไพรที่หายาก เมื่อได้สมุนไพรมาครบแล้วก็นำมาหั่นแล้วนำไปตากแดดประมาณ 3-4 วัน หรือไม่ก็นำไปอบในเตาอบประมาณ 2-3 ชั่วโมง เสร็จแล้วจึงนำมาโขลกแต่ไม่ต้องละเอียดมาก แล้วผ้าขาวมาห่อโดยใส่สมุนไพรที่กล่าวมาทั้งหมดด้วยกัน แล้วนำเกลือกับพิมเสนมาใส่ด้วย ลูกประคบนี้มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ขนาดใหญ่หนัก 1 ชีด ราคาลูกละ 50 บาท ส่วนขนาดเล็กหนักครึ่งชีด ราคาลูกละ 30 บาท

3. สภาพของแรงงานและครอบครัวที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน

3.1 คุณลักษณะด้านประชากรของแรงงานที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแรงงานร้อยละ 91.7 เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่ทำงานผลิตในโรงงาน รองลงมาทำงานประเภทรับงานมาทำเป็นชิ้นหรือทำการผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 41.7 และ 39.4 ตามลำดับ มีอายุเฉลี่ย 43.8 ปี โดยแรงงานร้อยละ 53.0 มีอายุระหว่าง 35-52 ปี ร้อยละ 91.7 มีสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 81.1 และร้อยละ 10.6 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ส่วนประสบการณ์ทำงานก่อนเข้าสู่ระบบการผลิตชุมชน พบว่าแรงงานร้อยละ 48.5 เคยไปทำงานต่างถิ่น อายุเฉลี่ยที่เคยไปทำงานต่างถิ่นครั้งแรก 19.6 ปี โดยพบว่าส่วนใหญ่เคยไปทำงานต่างถิ่นครั้งแรกมีอายุ 26 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 56.8 รองลงมาอายุ 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.7 ภูมิภาคที่แรงงานออกไปทำงานครั้งล่าสุด คือเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล คิดเป็นร้อยละ 72.3 ส่วนภาคใต้ มีแรงงานไปทำงานน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.5 ลักษณะงานที่ไปทำงานต่างถิ่นพบว่า แรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 57.8 ไปทำงานโรงงานหรือพนักงานบริษัท รองลงมาคือทำงานเป็นแม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 23.4 ส่วนสาเหตุที่เลิกไปทำงานต่างถิ่น พบว่าแรงงานร้อยละ 27.0 เลิกเพราะครอบครัวอยากให้กลับมา และร้อยละ 23.0 เลิกเพราะต้องดูแลบุตรที่เล็กและพ่อแม่ที่อายุมาก (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน

	ข้อมูลพื้นฐาน	ร้อยละ
เพศ		
	ชาย	8.3
	หญิง	91.7
	รวม	100.0 (132)
ประเภทการผลิตของชุมชน		
	ทำงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์	18.9
	ทำงาน โรงงานใกล้ชุมชน	41.7
	ทำงานการผลิตชิ้นงาน	39.4
	รวม	100.0 (132)
อายุ		
	17-34 ปี	23.5
	35-52 ปี	53.0
	53-70 ปี	22.7
	70 ปีขึ้นไป	0.8
	$\bar{x} = 43.8$, Min = 17.0 ปี Max = 86.0 ปี	
	รวม	100.0 (132)
สถานภาพสมรส		
	โสด	5.3
	สมรส	91.7
	หย่า/แยก	1.5
	หม้าย	1.5
	รวม	100.0 (132)

ตารางที่ 1 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	ร้อยละ
การศึกษาสูงสุด	
ประถมศึกษา	81.1
ม.1-3	10.6
ม. 4-6	3.8
ปวช./ปวส.	4.5
รวม	100.0 (132)
ประสบการณ์ที่ทำงานออกไปทำงานต่างถิ่น	
เคย	48.5
ไม่เคย	51.5
รวม	100.0 (132)
อายุที่เคยออกไปทำงานต่างถิ่นครั้งแรก	
ต่ำกว่า 15 ปี	12.9
16-20 ปี	22.7
21-25 ปี	7.6
26 ปีขึ้นไป	56.8
$\bar{x} = 19.6$, Min = 9 ปี Max = 43 ปี	
รวม	100.0 (132)
ภูมิภาคที่แรงงานออกไปทำงานล่าสุด	
กรุงเทพฯ/ ปริมณฑล	72.3
ภาคกลาง	7.7
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9.2
ภาคตะวันออก	9.2
ภาคใต้	1.5
รวม	100.0 (132)

ตารางที่ 1 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	ร้อยละ
ลักษณะ/ประเภทงานที่ไปทำงานต่างถิ่น	
รับจ้างทั่วไป/ก่อสร้าง	7.8
โรงงาน/พนักงานบริษัท	57.8
แม่บ้าน	23.4
อื่น ๆ (ค้าขาย, งานโรงแรม)	10.9
รวม	100.0 (132)
สาเหตุที่เลิกไปทำงานต่างถิ่น(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ผลตอบแทนเป็นตัวเงินน้อยกว่าเมื่อเทียบกับงานที่ทำอยู่ขณะนี้	4.0
มีภาวะสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ไม่ดี	0.8
ครอบครัวอยากให้กลับมา	27.0
อายุมากขึ้น ทำงานได้ไม่มาก	4.0
ที่ชุมชนนี้ มีงานให้ทำได้มากขึ้น	8.7
ผลตอบแทนจากการทำงานในชุมชนมีมากกว่า	1.6
ต้องดูแลบุตรที่เล็ก/พ่อแม่ที่อายุมาก	23.0
ขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน/นายจ้าง	0.8
กลับมาตั้งหลักฐาน / ทำธุรกิจตัวเอง / เปลี่ยนอาชีพ	20.6
อื่น ๆ	9.5
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0 (126)

3.2 คุณลักษณะของครอบครัวแรงงานที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน พบว่าแรงงานร้อยละ 49.2 มีจำนวนสมาชิกครอบครัว 3-4 คน รองลงมา ร้อยละ 38.6 มีสมาชิกครอบครัวจำนวน 5-6 คน ร้อยละ 54.3 และ 37.0 มีสมาชิกครอบครัวที่มีอายุ 0-14 ปี จำนวน 1 คน และ 2 คน ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีสมาชิกครอบครัวอายุ 15-59 ปี จำนวน 3 และ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และ 28.5 ตามลำดับ แรงงานส่วนใหญ่มีสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 78.0

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครอบครัว พบว่าครอบครัวแรงงานร้อยละ 83.3 มีรายได้หลักที่มาจากกิจกรรมนอกภาคเกษตร โดยพบว่า ร้อยละ 35.7 มีรายได้หลักจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้าน และร้อยละ 24.2 มีรายได้ที่มาจากงานรับจ้างทั่วไป และพบว่าครอบครัวแรงงานร้อยละ 79.5 ที่มีภาระหนี้สิน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	
1-2 คน	5.3
3-4 คน	49.2
5-6 คน	38.6
7 คนขึ้นไป	6.8
รวม	100.0 (132)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 0-14 ปี	
1 คน	54.3
2 คน	37.0
3 คน	6.5
4 คนขึ้นไป	2.2
รวม	100.0 (132)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 15-59 ปี	
1 คน	6.2
2 คน	23.1
3 คน	35.4
4 คน	28.5
5 คน	6.9
รวม	100.0(132)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป	
1 คน	78.0
2 คน	22.0
รวม	100.0 (132)
แหล่งรายได้หลักของครอบครัวแรงงาน	
กิจกรรมด้านการเกษตร	16.7
กิจกรรมนอกภาคการเกษตร	83.3
รวม	100.0 (132)
แหล่งรายได้นอกภาคการเกษตรของสมาชิก(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้าน	35.7
ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเมืองขอนแก่น	2.5
ทำงานก่อสร้างในเมือง	1.3
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	0.6

ตารางที่ 2 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน (ต่อ)

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน	ร้อยละ
ทำงานในการผลิตขนาดเล็กในชุมชน กับกลุ่มอาชีพในชุมชน	10.8
ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว	9.6
รับจ้างทั่วไป/ กรรมกร	24.2
อื่น ๆ	15.3
รวม (จำนวนการตอบ)	100.0 (157)
ภาระหนี้สินของครอบครัว	
มีหนี้สิน	79.5
ไม่มีหนี้สิน	20.5
รวม	100.0 (132)

3.3 การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานและครอบครัวที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน

เมื่อเจ็บป่วยแรงงานทุกคนจะประเมินอาการด้วยตนเองก่อน หากการเจ็บป่วย “เล็กน้อย” เช่นปวดขา ปวดเอว อ่อนเพลีย ปวดศีรษะ ก็จะเลือกใช้วิธีการพักผ่อน เพราะเห็นว่าสาเหตุน่าจะมาจากการทำงาน หลังจากนั้นก็จะกินยาแก้ปวด แต่บางคนก็มักจะเริ่มต้นด้วยการกินยา ตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละคน “เคยเป็นหลายครั้งแล้วไม่ได้กินยา ก็จะไม่หาย พอหลังๆไม่ต้องรอ มีอาการแล้วกินยาเลย” ยาแก้ปวดพาราเซตามอล เป็นยาที่ชาวบ้านรู้จักดี และเชื่อว่ามีความปลอดภัย หาง่าย บางคนมีไว้ประจำบ้าน และยังมีขายตามร้านขายของชำในหมู่บ้าน หรือที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน

เมื่อเห็นว่าได้ใช้เวลาพักผ่อนและรักษาด้วยตนเองแล้ว โดยทั่วไปใช้ระยะเวลาไม่เกินหนึ่งวัน อาการไม่หาย ไม่ทุเลา หรือมีอาการเพิ่มขึ้น แรงงานประเมินอาการว่าไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ถือว่ารุนแรงขึ้น หากปล่อยไว้จะมีผลต่อชีวิตประจำวันและการทำงาน จึงไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย หากเห็นว่าเกินขีดความสามารถเจ้าหน้าที่จะส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลอำเภอ และถ้าโรงพยาบาลอำเภอเห็นว่ามีอาการจำเป็นจะต้องไปรักษาต่อที่สถานพยาบาลที่มีศักยภาพสูงกว่า ก็จะส่งต่อไปที่โรงพยาบาลในจังหวัดต่อไป

นอกจากนี้ยังพบว่า มีแรงงานบางส่วนที่เลือกแหล่งบริการเมื่อแรกป่วยที่โรงพยาบาลในจังหวัดเลย โดยให้เหตุผลว่า “เคยไปรักษาแล้ว หมอรักษาถูกกับโรค จึงหายเร็ว ถึงไปที่อื่นก็ไม่หาย” และบางรายเลือกไปใช้บริการที่คลินิกเอกชน เพราะเห็นว่าวินิจฉัยโรคได้เร็ว ดังคำพูดที่ว่า “ไปคลินิกหมอตรวจเอ๊กเรย์หรืออัลตราซาวด์แป๊บเดียวก็รู้ว่าเป็นอะไร แต่ถ้าเราไปโรงพยาบาล กว่าตรวจตามขั้นตอน กว่ารู้ว่าเป็นอะไร ต้องใช้เวลานานเป็นวันหรือหลายวัน รักษาก็ไม่ทันโรค” แรงงานกลุ่มนี้เป็นผู้ที่รักษาพยาบาลแบบข้ามขั้นตอน ไม่

สามารถใช้สิทธิที่ตนเองมีอยู่ เพราะผิดเงื่อนไขของการใช้สิทธิ ดังนั้นส่วนใหญ่ต้องจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลเอง โดยความสมัครใจ ด้วยเหตุผลของความสะดวกรวดเร็ว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า สถานพยาบาลใกล้บ้านที่แรงงานและครอบครัว เคยไปใช้บริการสุขภาพสุขภาพมากที่สุด คือ ที่สถานีนามัยในตำบลที่อยู่ คิดเป็นร้อยละ 29.6 รองลงมาคือที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 25.9 ส่วนสถานพยาบาลที่แรงงานส่วนใหญ่ไปใช้บริการครั้งล่าสุดคือสถานีนามัยในตำบลที่อยู่ รองลงมาคือโรงพยาบาลประจำอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 50.0 และ 30.3 ตามลำดับ โดยแรงงานร้อยละ 28.5 ให้เหตุผลของการไปใช้บริการเพราะอยู่ใกล้บ้านที่สุด และร้อยละ 16.3 เห็นว่าเพราะมีสถานที่สะดวกสบาย แรงงานร้อยละ 24.2 ต้องหยุดงานเพราะการเจ็บป่วยในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา โดยแรงงานส่วนใหญ่ ต้องหยุดงานเพราะเป็นไข้ ปวดศีรษะ คิดเป็น ร้อยละ 40.6 รองลงมาเป็นโรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง คิดเป็นร้อยละ 21.9 เมื่อมีอาการเจ็บป่วยแรงงานร้อยละ 57.1 ไม่ได้รับการดูแลใดๆจากนายจ้าง และร้อยละ 19.5 ได้รับการดูแลโดยให้ยาสามัญเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย สำหรับข้อมูลบัตรสวัสดิการที่ใช้ในการรักษาพยาบาล พบว่าแรงงานส่วนใหญ่ มีบัตรทอง คิดเป็นร้อยละ 63.7 รองลงมาคือมีบัตรประกันสังคม คิดเป็นร้อยละ 17.1 ส่วนการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย แรงงานร้อยละ 56.1 ใช้บัตรทอง ในการรับการรักษาพยาบาลจากสถานพยาบาล และร้อยละ 19.7 ใช้บัตรประกันสังคม (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตาม การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ

การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ	ร้อยละ
สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนที่เคยใช้บริการ(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
สถานีนามัยตำบลที่อยู่	29.6
สถานีนามัยอื่น ๆ	1.4
ร้านขายยา	4.0
หมอพื้นบ้านหรือหมอแผนโบราณ	2.3
โรงพยาบาลประจำอำเภอ	25.9
โรงพยาบาลอื่น ๆ	6.1
คลินิก	14.2
บ้าน อสม. หรือ ศมสช./อื่นๆ	4.2
ร้านขายของชำในหมู่บ้าน	12.4
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(429)

ตารางที่ 3 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตาม การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ (ต่อ)

การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ	ร้อยละ
สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนที่ไปใช้บริการล่าสุด	
สถานีนอนมัยตำบลที่อยู่	50.0
โรงพยาบาลประจำอำเภอ	30.3
โรงพยาบาลอื่นๆ	6.1
คลินิก	8.3
บ้าน อสม./ ศสมช.	0.8
ร้านขายของชำในหมู่บ้าน	3.8
อื่นๆ	0.8
รวม	100.0(132)
เหตุผลที่เลือกใช้บริการสถานพยาบาลล่าสุดที่ท่านเข้ารับบริการ(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
อยู่ใกล้บ้านที่สุด	28.5
มีเครื่องมือทันสมัย	6.5
มีเจ้าหน้าที่เชี่ยวชาญ	9.0
ค่ารักษาไม่แพง	7.6
บริการรวดเร็ว	11.8
สถานที่สะอาดสงบ	16.3
เคยเป็นผู้ป่วยเก่าของแห่งนี้	5.6
มีคนแนะนำมา	0.8
เป็นสถานพยาบาลที่ระบุในบัตร	9.6
ถูกส่งตัวมา	0.8
เพราะความนิยมศรัทธา	0.6
อื่นๆ	2.8
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(355)
เมื่อ 3 เดือนที่ผ่านมาท่านต้องหยุดงานเพราะเจ็บป่วย	
ได้หยุด	24.2
ไม่ได้หยุด	75.8
รวม	100.0(132)
ท่านมีอาการเจ็บป่วยอย่างไรจนต้องหยุดงาน	
เป็นไข้ ปวดศีรษะ	40.6
เป็นโรคทางเดินอาหาร	12.5
เป็นโรคทางเดินหายใจ	3.1
ระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง	21.9

ตารางที่ 3 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตาม การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ (ต่อ)

การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ	ร้อยละ
อุบัติเหตุ	3.1
อื่น ๆ	18.8
รวม	100.0(132)
การดูแลเรื่องสุขภาพของนายจ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ไม่มีการดูแลใด ๆ	57.1
ให้ยาสามัญเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย	19.5
จัดห้องพยาบาลไว้รักษา	6.5
นำท่านส่งสถานพยาบาล	13.0
อื่น ๆ	3.9
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(154)
บัตรสวัสดิการที่ใช้ในการรักษาพยาบาล(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ไม่มีบัตรใด ๆ	1.4
บัตรประกันสังคม	17.1
สิทธิเบิกได้	0.7
บัตรทอง	63.7
บัตรสงเคราะห์	13.7
บัตรอื่น ๆ	3.4
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(146)
การเจ็บป่วยที่ผ่านมาใช้บัตรใดในการรักษา	
จ่ายเงินเอง	11.4
บัตรประกันสังคม	19.7
บัตรทอง	56.1
บัตรสงเคราะห์	12.9
รวม	100.0(132)

3.4 ความคิดเห็นของแรงงานในระบบการผลิตของชุมชนต่อลักษณะของการทำงาน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อลักษณะของการทำงาน ในด้านประเภทของการทำงาน แรงงานส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า ระยะเวลาและประสบการณ์ในการทำงานที่ทำอยู่ทำให้สามารถทำงานได้เร็วมากยิ่งขึ้นและการเห็นว่าตนเองมีความชำนาญในงานที่ทำอยู่เป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 92.4 และ 91.7 ตามลำดับ มีแรงงานเพียงร้อยละ 30.3 ที่เห็นว่างานที่ทำอยู่เป็นงานหนักเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่รับ ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาที่ใช้ในการทำงาน พบว่าแรงงานร้อยละ

89.4 เห็นด้วยว่า ระยะเวลาในการทำงานของตนเองไม่แน่นอน โดยพบว่า มีแรงงานเพียงร้อยละ 34.8 ที่เห็นว่าตนเองใช้เวลาในการทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานพบว่า แรงงานร้อยละ 91.7 ไม่เห็นด้วยว่าพื้นที่บริเวณทำงานเป็ยกขึ้นและมีน้ำขังตลอดเวลา และร้อยละ 85.6 และ 84.1 เห็นด้วยว่ารอบๆ บริเวณที่ทำงาน ควรมีสีเขียวไว้เพื่อพักสายตา และ สถานที่ทำงานมีการถ่ายเทอากาศได้ดี ไม่มีกลิ่นเหม็นหรือฝุ่นละออง ครอบคลุมเวลาทำงาน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามความคิดเห็นต่อลักษณะของการทำงาน

ประเด็น	ความคิดเห็นต่อ		รวม
	ลักษณะของการทำงาน		
	ใช่	ไม่ใช่	
ประเภทของการทำงาน			
1. ลักษณะงานของท่านที่ทำอยู่ต้องใช้ความชำนาญและความสามารถเฉพาะด้าน	88.6	11.4	100.0(132)
2. ท่านมีความชำนาญในงานที่ท่านทำอยู่เป็นอย่างดี	91.7	8.3	100.0(132)
3. ระยะเวลาและประสบการณ์ในการทำงานที่ท่านทำอยู่ทำให้ท่านสามารถทำงานได้เร็วมากยิ่งขึ้น	92.4	7.6	100.0(132)
4. งานที่ท่านทำถ้าทำมากก็จะได้ค่าแรงมากด้วยดังนั้นท่านจะมุ่งมั่นให้ได้ปริมาณมากกว่ามุ่งมั่นคุณภาพของงาน	43.2	56.8	100.0(132)
5. ท่านพอใจกับงานที่ท่านทำอยู่เพราะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ท่านได้	87.9	12.1	100.0(132)
6. งานที่ท่านทำเป็นงานหนักเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้รับ	30.3	69.7	100.0(132)
ระยะเวลาที่ใช้ในการทำงาน			
7. งานที่ท่านทำมักจะใช้เวลาทำงานต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน	59.8	40.2	100.0(132)
8. ท่านใช้เวลาในการทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมง / วัน	34.8	65.2	100.0(132)
9. ระยะเวลาในการทำงานของท่านไม่แน่นอน	89.4	10.6	100.0(132)
10. ท่านมักจะทำงานล่วงเวลาเป็นประจำ	42.7	57.3	100.0(132)
11. ท่านไม่มีความชำนาญในการประกอบอาชีพเท่าคนอื่นจึงทำให้ใช้เวลามากกว่าคนอื่นในปริมาณงานเท่ากัน	40.9	59.1	100.0(132)
12. รอบ ๆ บริเวณที่ท่านทำงาน ควรสีเขียวไว้เพื่อพักสายตา	85.6	14.4	100.0(132)
13. สถานที่ทำงานของท่านมีเสียงดังรบกวนทำให้ท่านเสียสมาธิในการทำงาน	51.5	48.5	100.0(132)
14. สถานที่ทำงานของท่านมีการถ่ายเทอากาศได้ดี ไม่มีกลิ่นเหม็นหรือฝุ่นละออง ครอบคลุมเวลาทำงาน	84.1	15.9	100.0(132)

ตารางที่ 4 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามความคิดเห็นต่อลักษณะของการทำงาน (ต่อ)

ประเด็น	ความคิดเห็นต่อ		รวม
	ลักษณะของการทำงาน		
	ใช่	ไม่ใช่	
สิ่งแวดล้อมในการทำงาน			
15. รอบ ๆ บริเวณที่นั่งทำงานของท่านมีข้าวของและอุปกรณ์ในการทำงานวางไว้เฉพาะที่จำเป็นในการใช้ของท่านเท่านั้น	75.8	24.2	100.0(132)
16. พื้นที่บริเวณที่ทำงานเปียกชื้นหรือมีน้ำขังตลอดเวลา	8.3	91.7	100.0(132)
17. หากเกิดไฟไหม้ท่านสามารถใช้อุปกรณ์ดับเพลิงได้ทันที	69.7	30.3	100.0(132)

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของแรงงานต่อลักษณะของการทำงานในภาพรวม พบว่า แรงงานส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 74.2 และมีเพียงร้อยละ 11.4 เท่านั้นที่มีความคิดเห็นต่อลักษณะการทำงานในระดับมาก (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามระดับความคิดเห็นต่อลักษณะของการทำงาน

ระดับความคิดเห็นต่อลักษณะการทำงาน (ภาพรวม)	ร้อยละ
ระดับน้อย (4-7 คะแนน)	14.4
ระดับปานกลาง (8-11 คะแนน)	74.2
ระดับมาก (12 คะแนนขึ้นไป)	11.4
รวม	100.0(132)

3.5 ความรู้เกี่ยวกับโรคที่จากการทำงาน การป้องกันโรคจากการทำงาน และการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นของแรงงานที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชน

จากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า แหล่งข้อมูลข่าวสารและความรู้ด้านสุขภาพ ถือว่าเป็นการเริ่มต้นในการดูแลสุขภาพของบุคคล แต่แต่ละคนจะมีแหล่งข้อมูลแตกต่างกันไป เพื่อที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจในการรักษาพยาบาล การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ แหล่งข้อมูลที่เป็นสื่อสาธารณะ ได้แก่อกระจ่ายข่าว ที่ดูแลโดยประธานอสม. เนื้อหาความรู้ด้านสุขภาพส่วนใหญ่ได้มาจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและโรงพยาบาล และส่วนหนึ่งได้รับข่าวทางโทรทัศน์ ซึ่งก็ได้ยินได้ฟังไม่บ่อยนัก นอกจากนี้ อสม. ในระแวกบ้าน ก็เป็นผู้นำข่าวสารมาเล่าให้ฟัง หลังจากที่เขาได้ไปรับการอบรมมา บางครั้งได้ไปขอคำแนะนำเรื่องสุขภาพกับ อสม. ด้วย เพราะถือว่าเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับหมอบกัโรงพยาบาล บางครั้งก็ได้รับรู้จากเพื่อนบ้านและเพื่อนที่ทำงาน เป็นลักษณะ “บอกต่อ” ใครได้ยินได้ฟังมาว่าเกิดอะไรที่ไหน ก็เล่าให้กันฟัง

ส่วนแหล่งข้อมูล ที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีความน่าเชื่อถือมากกว่าสื่อในชุมชน ได้แก่ทางด้านเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของสถานีนอนามัย หรือโรงพยาบาล แต่จะได้รู้จักต่อเมื่อไม่สบายแล้วไปใช้บริการเท่านั้น ส่วนกลุ่มแรงงานในโรงงานแหวน กล่าวว่าคนงานทุกคนที่เข้าทำงานใหม่ จะได้รับการอบรมจากฝ่ายบุคคลของโรงงาน เรื่องการปฏิบัติตน และเรื่องความปลอดภัยในการทำงานทุกคน แตกต่างกับโรงงานทอเสื้อ หรือโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ ที่ชื่อเป็นโรงงานแต่ทำงานเหมือนครอบครัว ไม่มีลักษณะเป็นทางการ ดังนั้นความรู้เรื่องความปลอดภัยส่วนใหญ่จะรับรู้จากเพื่อนร่วมงานที่ทำอยู่ก่อน หรือมีประสบการณ์แล้ว

การเจ็บป่วยและอันตรายต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากการทำงานนั้น อาจจำแนกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือเป็นในลักษณะที่เป็นทางการ ได้แก่กลุ่มแรงงานที่ทำงานในโรงงานแหวน โดยคนงานหรือพนักงานใหม่ เป็นหน้าที่ของแผนกบุคคลที่จะต้องให้ความรู้ทั้งหมดที่คนงานควรรู้ กฎระเบียบต่างๆ รวมทั้งการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการทำงาน และการจัดการหรือช่วยเหลือเบื้องต้นหากประสบเหตุ ส่วนคนงานเก่าจะมีหัวหน้าคนงานหรือหัวหน้าแผนกดูแลอีกชั้นหนึ่ง โดยในตอนเช้าของแต่ละวันก่อนการเริ่มงานหัวหน้าคนงานจะประชุมคนงานในแผนกทุกคนเพื่อมอบหมายงานให้แต่ละคนที่จะต้องทำในวันนี้ หลังจากนั้นก็จะใช้โอกาสนี้ซักถามถึงปัญหาอุปสรรคของการทำงานในวันที่ผ่านมา ดังนั้นคนงานจะใช้เวลานี้เพื่อซักถาม ขอคำแนะนำ จากหัวหน้าแผนกด้วย แรงงานกลุ่มนี้เห็นว่ามี ความมั่นใจในความปลอดภัยพอสมควร ความรู้ที่แรงงานได้รับจากนายจ้าง เช่น รองเท้าที่เหมาะสมสามารถป้องกันกระแสไฟฟ้าลัดวงจรได้ เสื้อผ้าที่เหมาะสมในการทำงาน เพราะต้องทำงานกับเครื่องจักรตลอดเวลา ผมต้องรวบและใส่หมวกไม่ให้หลุดลุ่ย นอกจากนี้เมื่อเกิดเหตุอันตรายแก่เพื่อนร่วมงาน ต้องหาทางปิดเครื่องจักร ปิดสวิทช์ไฟ และรีบแจ้งเหตุด้วยการใช้ไฟสัญญาณ ห้ามใช้วิธีตะโกน เนื่องจากว่าผู้ที่ได้ยินเสียงไม่สามารถแยกออกได้ว่าเป็นเสียงขอความช่วยเหลือ หรือเสียงพูดคุยกัน เพราะแม้ในเวลาปกติ คนงานก็พูดคุยกันเสียงดังอยู่แล้วเพราะต้องใช้เสียงแข่งกับเสียงเครื่องจักร ในการป้องกันอันตรายนี้ นางวิไล เป็นคนงานโรงงานแหวนมาเกือบ 10 ปี กล่าวว่า “คนงานทุกคนรู้ว่าอาจจะมียันตรายอะไรบ้าง จะต้องป้องกันอย่างไร เพราะทางโรงงานบอกหมดทุกอย่าง อยู่ที่ว่าจะเชื่อฟังและทำตามหรือไม่เท่านั้น” และยังคงตัวอย่างว่าเคยมีคนงานเคยประสบอุบัติเหตุว่า เพราะไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำ อย่างเช่น ผมและปลายแขนเสื้อเข้าไปในเครื่องจักรที่กำลังหมุน เป็นต้น นอกจากนี้ทางโรงงานยังจัดให้คนงานได้ตรวจสุขภาพประจำปีจากแพทย์ ปีละ 1 ครั้ง

กลุ่มแรงงานที่อยู่โรงงานทอเสื้อ และโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ ที่ตั้งอยู่ใกล้บ้าน กล่าวถึงการป้องกันอุบัติเหตุหรืออันตรายที่เกิดขึ้นขณะทำงาน ส่วนใหญ่แรงงานที่เข้าไปทำงานจะรู้กันเองจากการพูดคุยซักถามกับคนที่ทำงานมาก่อน ว่าควรปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้เกิดความปลอดภัย เนื่องจากโรงงานไม่มีกฎระเบียบที่เคร่งครัด งานส่วนใหญ่จะเป็นงานเบาขึ้นงาน ขณะที่ทำงานไม่ค่อยมีใครมาดูแล เมื่อจะเลิกงานจึงมีผู้ตรวจสอบคุณภาพ และลงบัญชีเพื่อคิดค่าแรงต่อไป

ส่วนแรงงานที่รับจ้างปลูกพืชเอาเมล็ด กล่าวว่าไม่มีการป้องกันอะไรมาก นอกจากเวลาฉีดยาฆ่าแมลงต้องใช้ผ้าปิดจมูก ทางผู้ว่าจ้างไม่ได้บอกหรือแนะนำอะไร ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่รู้มาก่อนจากการเคยทำมา ทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลง “เขาเอาอะไรมาให้ใส่ก็ใส่ ให้ทำอะไรจึงค่อยทำ ไม่รู้ว่ามีผลอะไรเพราะเขาไม่ได้บอก” ดังนั้นก่อนใช้ยาจึงต้องหาอุปกรณ์ป้องกัน อย่างเช่น ใช้ผ้าปิดจมูก ใส่เสื้อผ้ามิดชิด เช่นเดียวกับแรงงานที่รับงานมาทำที่บ้านอย่างกลุ่มทอผ้า ทอเสื่อ แต่งเสื่อหรือเย็บเสื่อ กลุ่มรับจ้างก่อสร้าง รับจ้างตัดอ้อย และผู้ที่ต้องเดินทางไปขายเสื่อ ที่ต้องดูแลป้องกันด้วยตนเอง โดยไม่มีกฎระเบียบหรือข้อสัญญาใดๆ เกี่ยวกับการดูแลยามเจ็บป่วย ทั้งสิ้น

เมื่อศึกษาเชิงปริมาณเรื่องความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน การป้องกันโรคที่เกิดจากการทำงาน และ การดูแลและสุขภาพตนเองเบื้องต้น พบรายละเอียดดังนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน

ผลการวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงานรายชื่อ พบว่า แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน โดยแรงงานร้อยละ 92.7 และ 91.7 ตอบถูกในเรื่องการทำงานเกี่ยวกับสารเคมี มีความเสี่ยงต่อสุขภาพและการเกิดโรคจากการทำงานสูง และถ้าสูดดมและหายใจเอาฝุ่นละอองหรือกลิ่นสารเคมีนาน ๆ จะทำให้เกิดโรคมุมแพ้อหรือโรคปอดได้ ทั้งนี้พบว่ามีแรงงานถึงร้อยละ 42.4 ที่ตอบผิดในข้อที่ว่าหญิงตั้งครรภ์ก็สามารถทำงานเกี่ยวกับสารเคมีได้ถ้าร่างกายแข็งแรง (ตารางที่ 6)

2) ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคที่เกิดจากการทำงาน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน โดยพบว่าแรงงานมากกว่าร้อยละ 90 มีความรู้และตอบถูกในข้อคำถามที่ว่า ถ้าใส่ผ้าปิดจมูก จะสามารถป้องกันโรคที่เกิดจากสารเคมีได้ ถ้าแสงสว่างตรงบริเวณที่ทำงานไม่เพียงพอจะทำให้ เป็นอันตรายต่อสายตาในระยะยาว และการล้างมือก่อนและหลังทำงานทุกครั้งสามารถป้องกันโรคในระบบทางเดินอาหารได้ ทั้งนี้พบว่ามีแรงงานถึงร้อยละ 50.0 และ 39.4 ที่ไม่รู้และตอบผิดในข้อคำถามว่า การนั่งเก้าอี้หัวล้านนั่งทำงานป้องกันอาการปวดหลังได้ดีกว่านั่งเก้าอี้มีพนักพิงหลัง และ เศษวัสดุที่เหลือจากการทำงานควรกำจัดโดยการเผาเพราะเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัด ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

3) ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น โดยพบว่ามีความรู้และตอบถูกในข้อคำถามเกี่ยวกับ การรับประทานอาหารให้ตรงเวลา รับประทานอาหารอ่อนโยนง่ายป้องกันโรคกระเพาะอาหารได้ ถ้ามีอาการแสบตาปวดตาควรพักสายตาระหว่างทำงาน และการเปลี่ยนท่านั่งหรือเปลี่ยนอิริยาบถเสมอสามารถป้องกันขาชาได้ คิดเป็นร้อยละ 98.5 95.5 และ 95.5

ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามยังมีแรงงานถึงร้อยละ 43.9 และ 40.9 ที่ไม่รู้และตอบผิดในข้อคำถามที่ว่า ถ้ามีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา ควรใช้ยาหยอดตาทันที และ หากมีอาการหูอื้อ ลมออกหู ให้แก้ไขโดยเอามืออุดหูหรือกลืนน้ำลาย ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน การป้องกันโรคจากการทำงานและการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น

ประเด็นความรู้	ร้อยละ		รวม
	ตอบถูก	ตอบผิด	
ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน			
1. การทำงานเกี่ยวกับสารเคมีมีความเสี่ยงต่อสุขภาพและการเกิดโรคจากการทำงานสูง	91.7	8.3	100.0(132)
2. การใช้สายตาเพ่งมองชิ้นงานในระยะใกล้กันนานๆทำให้เกิดปัญหาทางด้านสายตา	88.6	11.4	100.0(132)
3. โรคผื่นตามผิวหนังเกิดจากการแพ้สารเคมีที่มาจากผลิตภัณฑ์ที่เราสัมผัสเท่านั้น	10.6	89.4	100.0(132)
4. ถ้าสูดดมและหายใจเอาฝุ่นละอองหรือกลิ่นสารเคมีนานๆจะทำให้เกิดโรคมะเร็งหรือโรคปอดได้	92.4	7.6	100.0(132)
5. การนั่งยอง ๆ หรือหย่อนขานาน ๆ ทำให้ขาบวมและอาจเกิดเส้นเลือดขอดได้ง่าย	84.1	15.9	100.0(132)
6. คนที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงไม่ควรทำงานที่มีเสียงดังมาก ๆ	64.4	35.6	100.0(132)
7. หญิงกำลังตั้งครรภ์ก็สามารถทำงานเกี่ยวกับสารเคมีได้ถ้าร่างกายแข็งแรงดี	42.4	57.6	100.0(132)
8. หากเป็นแผลที่ผิวหนังต้องรักษาให้หายก่อนเพื่อป้องกันความรุนแรงจากการสัมผัสฝุ่นผง และสารเคมีขณะทำงาน	86.3	13.7	100.0(131)
9. การนั่งทำงานนาน ๆ ทำให้ท้องผูกหรือการขับถ่ายไม่ปกติ	81.1	18.9	100.0(132)
ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคที่เกิดจากการทำงาน			
10. ถ้าทานใส่ผ้าปิดจมูกจะสามารถป้องกันโรคที่เกิดจากสารเคมีได้	6.1	93.9	100.0(132)
11. การป้องกันขาบวมและเส้นเลือดขอด คือ ยกขาสูง และบีบนวด	79.5	20.5	100.0(132)
12. ถ้าแสงสว่างตรงบริเวณที่ท่านทำงานไม่เพียงพอจะทำให้เป็นอันตรายต่อสายตาในระยะยาว	94.7	5.3	100.0(132)
13. การนั่งเก้าอี้หัวใต้นั่งทำงานป้องกันอาการปวดหลังได้ดีกว่านั่งเก้าอี้มีพนักพิงหลัง	50.0	50.0	100.0(132)

ตารางที่ 6 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน การป้องกันโรคจากการทำงานและการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ร้อยละ		รวม
	ตอบถูก	ตอบผิด	
14. การใส่ถุงมือเวลาทำงานทำให้ทำงานได้ช้าลงและไม่ได้ช่วยป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้นได้	20.5	79.5	100.0(132)
15. การล้างมือก่อนและหลังทำงานทุกครั้งสามารถป้องกันโรคในระบบทางเดินอาหารได้	95.5	4.5	100.0(132)
16. การใส่แว่นสายตาสามารถป้องกันโรคต่อกระจกได้	68.9	31.1	100.0(132)
17. การรับประทานอาหารในสถานที่ทำงานมีโอกาสที่จะได้รับสารเคมีปนเปื้อนไปกับอาหารด้วย	85.6	14.4	100.0(132)
18. เศษวัสดุที่เหลือจากการทำงานควรกำจัดโดยการเผาเพราะเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัด	39.4	60.6	100.0(132)
19. สารเคมีเข้าสู่รูปร่างกายคนเราได้เฉพาะทางปากเท่านั้น	68.7	31.3	100.0(131)
ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น			
20. ถ้ามีอาการแสบตาปวดตาควรพักสายตาระหว่างทำงาน	95.5	4.5	100.0(132)
21. การเปลี่ยนท่าหนึ่งหรือเปลี่ยนอิริยาบถเสมอสามารถป้องกันชาขาได้	95.5	4.5	100.0(132)
22. หากท่านมีอาการหูด ลมออกหู ให้แก้ไขโดยเอามืออุดหูหรือกลืนน้ำลาย	59.1	40.9	100.0(132)
23. การรับประทานอาหารให้ตรงเวลา รับประทานอาหารอ่อนย่อยง่าย ป้องกันโรคกระเพาะอาหารได้	98.5	1.5	100.0(132)
24. ถ้ามีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา ควรใช้ยาหยอดตาทันที	43.9	56.1	100.0(132)

ส่วนผลการวิเคราะห์ ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน การป้องกันโรคจากการทำงาน และการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นของแรงงานที่อยู่ในระบบการผลิตของชุมชนในภาพรวม พบว่า แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องโรค การป้องกันโรคจากการทำงาน และการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 47.0 รองลงมา มีความรู้ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 31.8 เมื่อจำแนกความรู้รายด้าน พบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 89.4 มีแรงงานเพียง ร้อยละ 10.6 เท่านั้นที่มีความรู้ในระดับน้อย ด้านความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน พบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 89.4 ร้อยละ 66.7 มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคจากการทำงาน ในระดับมาก และ ร้อยละ 7.5 มีความรู้เรื่อง การดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น ในระดับมาก (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามระดับความรู้ในแต่ละด้านและภาพรวม

	ระดับความรู้	ร้อยละ
ความรู้ในภาพรวม		
ระดับน้อย	(1-8 คะแนน)	31.8
ระดับปานกลาง	(9-16 คะแนน)	47.0
ระดับมาก	(17-24 คะแนน)	21.2
	รวม	100.0(132)
ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการทำงาน		
ระดับน้อย	(1-4 คะแนน)	10.6
ระดับมาก	(5-9 คะแนน)	89.4
	รวม	100.0(132)
ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคที่เกิดจากการทำงาน		
ระดับน้อย	(1-5 คะแนน)	33.3
ระดับมาก	(6-10 คะแนน)	66.7
	รวม	100.0(132)
ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้น		
		ร้อยละ
ระดับน้อย	(1-2 คะแนน)	26.5
ระดับมาก	(3-4 คะแนน)	73.5
	รวม	100.0(132)

4. ลักษณะแรงงานและครอบครัวในแต่ละประเภทการผลิตของชุมชน

จากการศึกษาเชิงคุณภาพทำให้สามารถแบ่งประเภทการผลิตของชุมชน ได้ 3 ลักษณะ คือ กลุ่มการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มที่รับงานมาผลิตเป็นชิ้นงาน และกลุ่มที่ทำงานในโรงงานใกล้ชุมชน ดังนั้นเมื่อศึกษาเชิงปริมาณ ด้วยการวิเคราะห์ตารางไขว้ทำให้เห็นภาพของลักษณะแรงงานและครอบครัวที่เข้าร่วมในการผลิตทั้งสามลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแรงงานทุกประเภทการผลิต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีสัดส่วนสูงสุด รองลงมาทำงานประเภทรับงานมาทำเป็นชิ้นหรือผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 96.0 และ 92.3 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 35-52 ปี คือแรงงานประเภทรับงานมาทำเป็นชิ้น และแรงงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และ 55.8 ตามลำดับ ในขณะที่แรงงานผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 53-70

ปี ถึงร้อยละ 64.0 มีเพียงร้อยละ 4.0 เท่านั้น ที่มีอายุระหว่าง 17-34 ปี และยังพบว่าแรงงานทำงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน สูงถึงร้อยละ 36.4 ที่มีอายุ ระหว่าง 17-34 ปี ในด้านสถานภาพสมรสของแรงงานพบว่าแรงงานทุกประเภท ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้พบว่าในกลุ่มแรงงานผลิตงานหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีแรงงานที่มีสถานภาพโสดเลย

ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการศึกษาพบว่า แรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา และพบว่าแรงงานประเภททำงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน มีสัดส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าแรงงานประเภทอื่น โดยพบว่า แรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ร้อยละ 21.8 จบการศึกษาระดับมัธยม 1-3 และร้อยละ 16.4 จบการศึกษาระดับมัธยม 4 ถึงระดับ ปวส. ทั้งนี้มีแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพียงร้อยละ 4.0 เท่านั้นที่จบการศึกษาระดับมัธยม 1-3 ขึ้นไป

ส่วนประสบการณ์ทำงานก่อนเข้าสู่ระบบการผลิตชุมชน พบว่าแรงงานทุกประเภทมีแรงงานที่เคยและไม่เคยไปทำงานต่างถิ่น คิดเป็นสัดส่วนใกล้เคียงกัน และยังพบว่าแรงงานมีอายุเริ่มแรกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น มีสัดส่วนใกล้เคียงกันทุกประเภท และทุกกลุ่มอายุ โดยพบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่มีอายุเริ่มแรกในการไปทำงานต่างถิ่น 26 ปีขึ้นไป ภูมิภาคที่แรงงานทุกประเภทออกไปทำงานครั้งล่าสุด คือเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล รองลงมาร้อยละ 14.3 ของแรงงานประเภทการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทำงานนอกชุมชนครั้งล่าสุด เป็นจังหวัดในภาคกลาง ร้อยละ 13.0 ของแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ทำงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนแรงงานทำงานโรงงานใกล้ชุมชน ร้อยละ 17.9 เคยไปทำงานที่ภาคตะวันออกก่อนที่จะกลับมาทำงานในระบบการผลิตชุมชน

ผลการวิเคราะห์ลักษณะงานที่แรงงานไปทำงานต่างถิ่น ก่อนกลับมาทำงานในระบบการผลิตชุมชนพบว่า แรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ร้อยละ 77.8 ทำงานโรงงานหรือพนักงานบริษัท ส่วนใหญ่แรงงานประเภทการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เคยทำงานโรงงานหรือพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาร้อยละ 28.6 เคยทำงานเป็นแม่บ้าน ส่วนแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ร้อยละ 39.1 เคยทำงานโรงงานหรือพนักงานบริษัท เท่ากับการทำงานเป็นแม่บ้าน ส่วนสาเหตุที่เลิกไปทำงานต่างถิ่น พบว่าแรงงานประเภทการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ร้อยละ 30.8 เลิกเพราะครอบครัวอยากให้กลับมา และร้อยละ 26.9 เลิกเพราะต้องดูแลบุตรที่เล็กและพ่อแม่ที่อายุมาก ซึ่งเป็นสาเหตุเดียวกันกับแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ส่วนแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ร้อยละ 25.9 เลิกไปทำงานต่างถิ่นเพราะครอบครัวอยากให้กลับมา และกลับมาตั้งหลักฐาน หรือเปลี่ยนอาชีพ และร้อยละ 22.2 เพราะต้องดูแลบุตรที่เล็กและพ่อแม่ที่อายุมาก (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน

คุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
เพศ				
ชาย	4.0	10.9	8.3	8.3(11)
หญิง	96.0	92.3	89.1	91.7(121)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
อายุ				
17-34 ปี	4.0	19.2	36.4	23.5(31)
35-52 ปี	32.0	55.8	60.0	53.0(70)
53-70 ปี	64.0	23.1	3.6	22.7(30)
71 ปีขึ้นไป	-	1.9	-	0.8(1)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
สถานภาพสมรส				
โสด	-	9.6	5.3	5.3(7)
สมรส	92.0	90.4	92.7	91.7(121)
หย่า/แยก	4.0	-	1.8	1.5(2)
หม้าย	4.0	-	1.8	1.5(2)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษา	96.0	94.2	61.8	81.1(107)
มัธยมศึกษาปีที่ 1-3	4.0	1.9	21.8	10.6(14)
มัธยมศึกษาปีที่ 4-6	-	1.9	7.3	3.8(5)
ระดับ ปวช.	-	-	7.3	3.0(4)
ระดับ ปวส.	-	1.9	1.8	1.5(2)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
ประสบการณ์การออกไปทำงานต่างถิ่น				
เคย	44.0	55.8	50.9	51.5(68)
ไม่เคย	56.0	44.2	49.1	48.5(64)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)

ตารางที่ 8 ร้อยละของแรงงานจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
อายุเริ่มแรกที่ออกไปทำงานต่างถิ่น				
ต่ำกว่า 15 ปี	12.0	15.4	10.9	12.9(17)
16-20 ปี	24.0	19.2	25.5	22.7(30)
21-25 ปี	4.0	7.7	9.1	10(7.6)
26 ปีขึ้นไป	60.0	57.7	54.5	56.8(75)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
ภูมิภาคที่ออกไปทำงานต่างถิ่นล่าสุด				
กรุงเทพฯและปริมณฑล	71.4	78.3	67.9	72.3(47)
ภาคกลาง	14.3	4.3	7.1	7.7(5)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	7.1	13.0	7.1	9.2(6)
ภาคตะวันออก	7.1	-	17.9	9.2(6)
ภาคใต้	-	4.3	-	1.5(1)
รวม	100.0(14)	100.0(23)	100.0(27)	100.0(64)
ประเภทงานที่ไปทำงานต่างถิ่นล่าสุด				
รับจ้างทั่วไป/ก่อสร้าง	14.3	8.7	3.7	7.8(5)
โรงงาน/พนักงานบริษัท	50.0	39.1	77.8	57.8(37)
แม่บ้าน	28.6	39.1	7.4	23.4(15)
อื่น ๆ (ค้าขาย , ธุรกิจส่วนตัว)	7.1	13.0	11.1	10.9(7)
รวม	100.0(14)	100.0(23)	100.0(27)	100.0(64)
สาเหตุที่เลิกไปทำงานต่างถิ่น				
ผลตอบแทนเป็นตัวเงินน้อยกว่าเมื่อเทียบกับงานที่ทำอยู่ขณะนี้	3.8	4.8	3.7	4.1(5)
ครอบครัวอยากให้กลับมา	30.8	28.6	25.9	27.9(34)
อายุมากขึ้น ทำงานได้ไม่มาก	11.5	4.8	0.0	4.1(5)
มีงานในชุมชนให้ทำได้มากขึ้น	7.7	7.1	11.1	9.0(11)
ต้องดูแลบุตรที่เล็ก/พ่อแม่ที่อายุมาก	26.9	21.4	22.2	23.0(28)

ตารางที่ 8 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคลของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
กลับมาตั้งหลักฐาน / เปลี่ยนอาชีพ	11.5	19.0	25.9	20.5(25)
อื่นๆ (มีภาวะสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่ดี ผลตอบแทนจากการทำงานใน ชุมชนมีมากกว่า ชัดแย้งกับเพื่อน ร่วมงาน / นายจ้าง)	7.7	14.3	11.1	11.5(14)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(26)	100.0(42)	100.0(54)	100.0(122)

4.2 ลักษณะครอบครัวของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของแรงงาน พบว่า แรงงานทุกประเภทมีจำนวนสมาชิกครอบครัวในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่ มีจำนวนสมาชิกครอบครัว 3-4 คน รองลงมา มีจำนวน 5-6 คน ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกครอบครัวที่มีอายุ 0-14 ปี จำนวนไม่เกิน 2 คน มีเพียงครอบครัวแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน และประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชนเท่านั้น ที่มีสมาชิกครอบครัวอายุ 0-14 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 และ 3.6 ตามลำดับ ส่วนจำนวนสมาชิกครอบครัวอายุ 15-59 ปี พบว่า แรงงานทุกประเภทประมาณร้อยละ 80 ขึ้นไป มีจำนวน 2-4 คน และยังพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ไม่มีสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ครอบครัวแรงงานทุกประเภทมีรายได้หลักมาจากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร โดยพบว่า แรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ถึงร้อยละ 89.1 มีรายได้หลักจากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร ส่วนรายได้หลักของครอบครัวที่มาจากกิจกรรมด้านการเกษตร พบว่ามีสูงสุดในกลุ่มแรงงานผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 28.0 เมื่อวิเคราะห์แหล่งรายได้เฉพาะที่ได้จากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร พบว่าแรงงานกลุ่มผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการผลิตร่วมกับกลุ่มอาชีพในชุมชน มีสัดส่วนเท่ากับการได้จากการรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 28.1 ส่วนแรงงานกลุ่มผลิตชิ้นงาน ส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำงานในโรงงานใกล้บ้าน การรับจ้างทั่วไป และจากการทำงานโรงงานหรืองานก่อสร้างในเขตเมืองขอนแก่น คิดเป็นร้อยละ 27.6 และ 25.9 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้ที่มาจากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร โดยการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้บ้าน คิดเป็นร้อยละ 55.2 ในด้านหนี้สินของครอบครัวแรงงาน พบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่มีหนี้สิน โดยแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ถึงร้อยละ 92.0 ที่ไม่มีหนี้สินครอบครัว ทั้งนี้ครอบครัวแรงงานที่มีสัดส่วนการมีหนี้สินสูงที่สุด ได้แก่ครอบครัวแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน คิดเป็น ร้อยละ 28.8 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามลักษณะครอบครัวของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน

ลักษณะครอบครัวของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
จำนวนสมาชิกครอบครัว				
1-2 คน	8.0	7.7	1.8	5.3(7)
3-4 คน	52.0	44.2	52.7	49.2(65)
5-6 คน	36.0	42.3	36.4	38.6(51)
7 คนขึ้นไป	4.0	5.8	9.1	6.8(9)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 0-14 ปี				
ไม่มี	24.0	26.9	36.4	31.8(42)
1 คน	36.0	38.5	38.2	37.9(50)
2 คน	40.0	23.1	21.8	25.8(34)
3 คน	-	9.6	1.8	4.5(6)
4 คนขึ้นไป		1.9	1.8	1.5(2)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 15-59 ปี				
1 คน	12.5	5.9	3.6	6.2(8)
2 คน	33.3	27.5	14.5	23.1(30)
3 คน	16.7	35.3	43.6	35.4(46)
4 คน	29.2	27.5	29.1	28.5(37)
5 คน	8.3	3.9	9.1	6.9(9)
รวม	100.0(24)	100.0(51)	100.0(55)	100.0(130)
จำนวนสมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป				
ไม่มี	68.0	73.1	65.5	68.9 (91)
1 คน	24.0	21.0	27.0	24.0(32)
2 คน	8.0	6.0	7.0	7.0(9)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
แหล่งรายได้หลักของครอบครัวแรงงาน				
กิจกรรมด้านการเกษตร	28.0	17.3	10.9	16.7(22)
กิจกรรมนอกภาคการเกษตร	72.0	82.7	89.1	83.3(110)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)

ตารางที่ 9 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามลักษณะครอบครัวของแรงงานและประเภทการผลิตของชุมชน (ต่อ)

ลักษณะครอบครัวของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
แหล่งรายได้นอกภาคการเกษตร				
ทำงานในโรงงานใกล้บ้าน	9.4	27.6	55.2	35.7(56)
ทำงานการผลิตร่วมกับกลุ่มอาชีพในชุมชน	28.1	8.6	4.5	10.8(17)
ค้าขาย /ธุรกิจส่วนตัว	9.4	10.3	9.0	9.6(15)
รับจ้างทั่วไป/ กรรมกร	28.1	27.6	19.4	24.2(38)
ทำงานโรงงาน งานก่อสร้างในเขตเมือง	18.8	25.9	4.5	15.3(24)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(32)	100.0(58)	100.0(67)	100.0(157)
หนี้สินครอบครัวของแรงงาน				
มีหนี้สิน	8.0	28.8	18.2	20.5(27)
ไม่มีหนี้สิน	92.0	71.2	81.8	79.5(105)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)

ผลจากการวิเคราะห์ลักษณะการทำงานการผลิตชุมชนพบว่า แรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่มีเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน โดยพบว่าแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และประเภทผลิตชิ้นงานทุกคนไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน แต่พบว่าร้อยละ 18.2 และ 14.5 ของแรงงานที่ทำงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน มีระยะเวลาทำงานเป็นกะ และกำหนดชั่วโมงทำงานแน่นอนต่อวัน ส่วนในด้านความถี่ของการเข้าร่วมการผลิตชุมชนพบว่า แรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่ทำงานทุกวัน โดยแรงงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน มีสัดส่วนของการทำงานทุกวันสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 87.3 รองลงมาคือแรงงานผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 76.9 ทั้งนี้ยังพบว่า แรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 16.0 มีการทำงานอาทิตย์ละ 1 ครั้ง และร้อยละ 12.0 ทำงานแบบอาทิตย์เว้นอาทิตย์ ส่วนแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน และผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน มีสัดส่วนลดลงในกลุ่มทำงานที่มีความถี่น้อยลง (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามลักษณะการทำงานการผลิตในชุมชนและประเภทการผลิตของชุมชน

ลักษณะการทำงานการผลิตในชุมชน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
ช่วงเวลา/วันที่ทำงานการผลิต				
ทำเป็นกะ	-	-	18.2	7.6(10)
กำหนดชั่วโมงทำงานแน่นอนต่อวัน	-	-	14.5	6.1(8)
ไม่มีเวลาแน่นอน	100.0	100.0	67.3	86.4(114)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
ความถี่ที่เข้าร่วมในการผลิตของชุมชน				
ทุกวัน	56.0	76.9	87.3	77.3(102)
วันเว้นวัน	-	5.8	1.8	3.0(4)
ทุก 2-3 วัน	8.0	5.8	3.6	5.3(7)
อาทิตย์ละ 1 ครั้ง	16.0	5.8	1.8	6.1(8)
อาทิตย์เว้นอาทิตย์	12.0	-	3.6	3.8(5)
เดือนละ 1 ครั้ง	8.0	5.8	1.8	4.5(6)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกครอบครัวแรงงานที่เข้าร่วมการผลิตชุมชน พบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมการผลิตชุมชน จำนวน 1 คน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือร้อยละ 85.7 ของแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 82.1 ของแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน และร้อยละ 84.4 ทำงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน เช่นเดียวกันกับสัดส่วนของแรงงานที่มีสมาชิกเข้าร่วมการผลิตชุมชน จำนวน 2 คน ที่พบว่ามีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันทุกประเภทการผลิต ส่วนข้อมูลด้านระยะเวลาที่ทำงานการผลิตนอกกรอบพบว่า แรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่ มีระยะเวลาการทำงาน 1-5 ปี โดยพบว่ามีสัดส่วนสูงที่สุดในแรงงานประเภทการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 56.0 รองลงมาได้แก่แรงงานประเภททำงานในโรงงานใกล้ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 50.9 นอกจากนี้ยังพบว่า มีถึงร้อยละ 44.2 ของแรงงานประเภทผลิตงานเป็นชิ้น ที่มีระยะเวลาการทำงานการผลิตนอกกรอบ 6-10 ปี ส่วนแรงงานที่มีระยะเวลาการทำงาน ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปพบมากที่สุดในกลุ่มแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 32.0 ทั้งนี้แรงงานกลุ่มที่มีสัดส่วนมากที่สุดในกรณีระยะเวลาการทำงาน ต่ำกว่า 1 ปี คือแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 23.6 ซึ่งทั้งนี้ก็เป็นเพราะในระยะหลังมีการขยายตัวของโรงงานใกล้ชุมชนมากขึ้น(ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามประสบการณ์ครอบครัวในการผลิตและประเภทการผลิตของชุมชน

ประสบการณ์ครอบครัวในการผลิต	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
จำนวนสมาชิกของครอบครัวที่เข้าร่วมการผลิตชุมชน				
1 คน	85.7	82.1	84.4	83.6(56)
2 คน	14.3	14.3	15.6	14.9(10)
3 คน	-	3.6	-	1.5(1)
รวม	100.0(7)	100.0(28)	100.0(32)	100.0(67)
ระยะเวลาที่ทำงานการผลิตนอกระบบ				
ต่ำกว่า 1 ปี	-	3.8	23.6	11.4(15)
1-5 ปี	56.0	38.5	50.9	47.0(62)
6-10 ปี	12.0	44.2	14.5	25.8(34)
11 ปีขึ้นไป	32.0	13.5	10.9	15.9(21)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)

4.3 การเข้าถึงการบริการสุขภาพของแรงงานและครอบครัว

1)สถานพยาบาลใกล้บ้านที่แรงงานและครอบครัวเคยไปใช้บริการ

ผลการวิเคราะห์พบว่า สถานพยาบาลใกล้บ้านที่แรงงานและครอบครัวทุกประเภทเคยไปใช้บริการสุขภาพสุขภาพมากที่สุด คือ ที่สถานีอนามัยในตำบลที่อยู่ รองลงมาคือที่ โรงพยาบาลประจำอำเภอ เมื่อพิจารณาจำแนกตามประเภทของการผลิต พบว่าแรงงานและครอบครัวที่เข้าร่วมการผลิตประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เคยไปใช้บริการสุขภาพคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สถานีอนามัยตำบลที่อยู่ โรงพยาบาลประจำอำเภอและที่คลินิก คิดเป็นร้อยละ 26.0 21.9 และ 16.7 ตามลำดับ เช่นเดียวกับแรงงานและครอบครัวประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ส่วนครอบครัวและแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน เคยใช้บริการสถานพยาบาล 3 อันดับแรกได้แก่สถานีอนามัยตำบลที่อยู่ โรงพยาบาลประจำอำเภอ และ ที่ร้านขายของชำในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 37.0 30.4 และ 11.9 ตามลำดับ และเป็นที่น่าสนใจว่า การบริการประเภทหมอนพื้นหรือหมอนแบนโบราณ แรงงานและครอบครัวประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไปใช้บริการคิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุดคือ ร้อยละ 6.3 (ตารางที่ 12)

2) สถานพยาบาลที่แรงงานและครอบครัวไปใช้บริการครั้งล่าสุดและเหตุผลที่เลือกไปใช้สถานพยาบาลในครั้งล่าสุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานพยาบาลที่แรงงานและครอบครัวเลือกไปใช้บริการเมื่อเจ็บป่วยครั้งล่าสุด พบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่ เลือกใช้บริการสถานอนามัยในตำบลที่อยู่ รองลงมาคือโรงพยาบาลประจำอำเภอ ส่วนการเลือกใช้บริการที่คลินิกนั้น พบว่าแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ไปใช้บริการคิดเป็นสัดส่วนน้อยที่สุด เพียงเป็นร้อยละ 1.9 เท่านั้น ส่วนเหตุผลที่เลือกไปใช้บริการ พบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่เห็นว่าเพราะสถานบริการนั้นอยู่ใกล้บ้านที่สุด โดยแรงงานประเภทผลิตชิ้นงานส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ใกล้บ้านที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.0 แรงงานที่เห็นว่ามีเครื่องมือทันสมัย มีสัดส่วนใกล้เคียงกันทุกประเภท ส่วนที่เห็นว่าเพราะมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญและค่ารักษาไม่แพง คิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุดคือแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ทั้งนี้เหตุผลที่แรงงานส่วนใหญ่เลือกไปใช้บริการเพราะว่าสถานที่สะดวกสบาย คือแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 22.7 รองลงมาคือแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 18.9 (ตารางที่ 12)

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์การเจ็บป่วยที่ต้องหยุดงานเมื่อ 3 เดือน ที่ผ่านมา อาการเจ็บป่วยที่ต้องหยุดงาน บัตรสวัสดิการที่ใช้ในการเจ็บป่วย และประเภทการผลิต พบว่า แรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่ไม่ได้หยุดงานเพราะการเจ็บป่วย เมื่อพิจารณาตามประเภทการผลิต พบว่า มีแรงงานในโรงงานใกล้ชุมชน เพียงร้อยละ 18.2 เท่านั้นที่มีการหยุดงานเพราะการเจ็บป่วย เหตุผลของการหยุดงานของแรงงาน พบว่า แรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 55.6 ที่ หยุดงานเพราะการเป็นไข้ปวดศีรษะ รองลงมาเป็นโรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง คิดเป็นร้อยละ 33.3 ส่วนเหตุผลที่แรงงานประเภทผลิตชิ้นงานส่วนใหญ่เจ็บป่วยและมีการหยุดงาน ได้แก่ป่วยเป็นไข้ปวดศีรษะ รองลงมาคือระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง และอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 30.8 และ 23.1 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าร้อยละ 40.0 และ 30.0 ของแรงงานในโรงงานใกล้ชุมชน หยุดงานเพราะป่วยเป็นไข้ปวดศีรษะ และการเกิดอุบัติเหตุ (ตารางที่ 12)

3) การดูแลเรื่องสุขภาพของนายจ้างบัตรสวัสดิการที่ใช้ในการรักษาพยาบาล บัตรสวัสดิการที่ใช้เมื่อเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดูแลเรื่องสุขภาพของนายจ้าง บัตรสวัสดิการที่ใช้ในการรักษาพยาบาล บัตรสวัสดิการที่ใช้เมื่อเจ็บป่วยครั้งสุดท้ายของแรงงาน พบว่า ในการดูแลเรื่องสุขภาพของนายจ้างนั้น แรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน ถึงร้อยละ 98.0 ที่ไม่ได้รับการดูแลใดๆจากนายจ้าง รองลงมาคือการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 65.4 ทั้งนี้เพราะเป็นการผลิตที่มีได้เชื่อมโยงกับโรงงานทำให้แรงงานคิดว่าตนเองไม่ได้รับสิทธิด้านสวัสดิการใดๆ ส่วนแรงงานผลิตในโรงงานใกล้ชุมชนพบว่ามีถึงร้อยละ

27.3 ที่ไม่ได้รับการดูแลใดๆ จากนายจ้าง ทั้งนี้ ร้อยละ 29.9 และ 24.7 ที่นายจ้างดูแลโดยให้ยาสามัญเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย และนำส่งสถานพยาบาล ตามลำดับ

ด้านข้อมูลบัตรสวัสดิการที่แรงงานใช้ในการรักษาพยาบาล พบว่าแรงงานทุกประเภทส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรทองในการรักษาพยาบาล โดยแรงงานที่มีสัดส่วนสูงที่สุดที่มีบัตรทองคือแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 94.8 รองลงมาคือแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 86.2 เป็นที่น่าสังเกตว่ามีแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชนเพียงร้อยละ 39.3 เท่านั้นที่มีสิทธิบัตรประกันสังคม สอดคล้องกับการใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยครั้งล่าสุดที่พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ใช้บัตรทองในการรักษาพยาบาล คือแรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และประเภทผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 84.0 และ 88.4 ตามลำดับ ส่วนแรงงานประเภทผลิตในโรงงานใกล้ชุมชน ใช้สิทธิบัตรประกันสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.5 แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าแรงงานส่วนหนึ่งที่ไม่ใช้บริการโดยการจ่ายเงินเองมีสัดส่วนสูงที่สุดได้แก่แรงงานประเภทผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 16.0 (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามการเข้าถึงบริการสุขภาพ และประเภทของการผลิต

การเข้าถึงบริการสุขภาพ	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
สถานพยาบาลที่เคยไปใช้บริการ				
สถานเอนามัยตำบลที่อยู่	26.0	37.0	26.3	29.6(127)
ร้านขายยา	7.3	1.5	4.0	4.0(17)
หมอพื้นบ้านหรือหมอแผนโบราณ	6.3	1.5	1.0	2.3(10)
โรงพยาบาลประจำอำเภอ	21.9	30.4	24.7	25.9(111)
โรงพยาบาลอื่น ๆ	4.2	6.7	6.6	6.1(26)
คลินิก	16.7	8.9	16.7	14.2(61)
บ้าน อสม. หรือ ชมสช.	7.3	1.5	3.5	3.7(16)
ร้านขายของชำในหมู่บ้าน	8.3	11.9	14.6	12.4(53)
อื่นๆ (สถานเอนามัยตำบลอื่น)	2.1	0.7	2.5	1.9(8)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(96)	100.0(135)	100.0(198)	100.0(429)
สถานพยาบาลที่ไปใช้บริการเมื่อเจ็บป่วย ครั้งล่าสุด				
สถานเอนามัยตำบลที่อยู่	48.0	50.0	50.9	50.0(66)
โรงพยาบาลประจำอำเภอ	36.0	34.6	23.6	30.0(40)
โรงพยาบาลอื่น ๆ	-	5.8	9.1	6.1(8)

ตารางที่ 12 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามการเข้าถึงบริการสุขภาพ และประเภทของการผลิต (ต่อ)

	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตขึ้นงาน	งานโรงงาน	
คลินิก	12.0	1.9	12.7	8.3(11)
บ้าน อสม./ ศสมช.	-	1.9	-	0.8(1)
ร้านขายของชำในหมู่บ้าน	4.0	5.8	3.6	4.6(6)
รวม	100.0(21)	100.0(10)	100.0(9)	100.0(132)
เหตุผลที่เลือกไปใช้สถานพยาบาล				
อยู่ใกล้บ้านที่สุด	25.3	36.0	31.1	31.5(101)
มีเครื่องมือทันสมัย	6.7	7.0	7.6	7.2(23)
มีเจ้าหน้าที่เชี่ยวชาญ	8.0	11.4	9.8	10.0(32)
ค่ารักษาไม่แพง	8.0	10.5	6.8	8.4(27)
บริการรวดเร็ว	10.7	13.2	14.4	13.1(42)
สถานที่สะอาดสบาย	22.7	14.0	18.9	18.1(58)
เคยเป็นผู้ป่วยเก่าของแห่งนี้	14.7	3.5	3.8	6.2(20)
เป็นสถานพยาบาลที่ระบุในบัตร	4.0	4.4	7.6	5.6(18)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(75)	100.0(114)	100.0(132)	100.0(324)
การหยุดงานเพราะเจ็บป่วย				
ได้หยุด	36.0	25.0	18.2	24.2 (100)
ไม่ได้หยุด	64.0	75.0	81.8	75.8 (32)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
อาการเจ็บป่วยที่ต้องหยุดงาน				
เป็นไข้ ปวดศีรษะ	55.6	30.8	40.0	40.6 (13)
เป็นโรคทางเดินอาหาร	-	15.4	20.0	12.5(4)
เป็นโรคทางเดินหายใจ	-	7.7	-	3.1(1)
ระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง	33.3	23.1	10.0	21.9(7)
อุบัติเหตุ	11.1	23.1	30.0	21.9(7)
รวม	100.0(9)	100.0(13)	100.0(10)	100.0(32)
การดูแลเรื่องสุขภาพของนายจ้าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)				
ไม่มีการดูแลใด ๆ	65.4	98.0	27.3	57.1 (88)
ให้ยาสยามัญเพื่อบรรเทาอาการ	23.1	2.0	29.9	19.5 (30)
เจ็บป่วย				
จัดห้องพยาบาลไว้รักษา	3.8	0.0	11.7	6.5 (10)
นำส่งสถานพยาบาล	3.8	0.0	24.7	13.0 (20)

ตารางที่ 12 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามการเข้าถึงบริการสุขภาพ และประเภทของการผลิต (ต่อ)

การเข้าถึงบริการสุขภาพ	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
อื่น ๆ	3.8	0.0	6.5	3.9 (6)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(26)	100.0(51)	100.0(77)	100.0(154)
บัตรสวัสดิการที่ใช้ในการรักษาพยาบาล				
ไม่มีบัตรใด ๆ	3.4	1.8	0.0	1.4 (2)
บัตรประกันสังคม	0.0	1.8	39.3	17.1 (25)
สิทธิเบิกได้	0.0	0.0	1.6	0.7 (1)
บัตรทอง	86.2	94.6	57.4	77.4 (113)
บัตรอื่น ๆ	10.3	1.8	1.6	3.4 (5)
รวม (จำนวนคำตอบ)	100.0(29)	100.0(56)	100.0(61)	100.0(146)
บัตรสวัสดิการที่ใช้ในการเจ็บป่วยครั้งสุดท้าย				
จ่ายเงินเอง	16.0	9.6	10.6	11.4(15)
บัตรประกันสังคม	-	1.9	45.5	19.7(26)
บัตรทอง	84.0	88.4	43.6	69.0(91)
รวม	100.0(9)	100.0(13)	100.0(10)	100.0(32)

3.4 ประสบการณ์ของแรงงานและครอบครัวในระบบการผลิตชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ของแรงงานและครอบครัวในระบบการผลิตชุมชน พบว่าอายุที่เริ่มทำงานการผลิตนอกภาคเกษตรของแรงงานทุกประเภท ส่วนใหญ่ มีอายุอายุต่ำกว่า 20 ปี โดยมีสัดส่วนสูงที่สุดในกลุ่มแรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 61.5 และเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มแรงงานประเภทผลิตชิ้นงานที่เริ่มทำงานการผลิตนอกภาคเกษตร มีสัดส่วนที่ลดลงเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น ส่วนอายุที่เริ่มเข้าทำงานการผลิตชุมชนเฉลี่ย ส่วนใหญ่มีอายุเริ่มทำงานอยู่ระหว่าง 41-50 ปีพบว่ามีส่วนสูงที่สุดในกลุ่มแรงงานประเภทการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รองลงมาได้แก่แรงงานประเภทผลิตชิ้นงาน คิดเป็นร้อยละ 52.0 และ 40.4 ตามลำดับ นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ยังพบว่า อายุเริ่มแรกที่ทำงานการผลิตในชุมชนของแรงงาน 51 ปีขึ้นไปพบว่ามีมากที่สุดในกลุ่มการผลิตงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 24.0 (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ร้อยละของแรงงานจำแนกตามประสบการณ์การทำงานและประเภทการผลิตของชุมชน

ประสบการณ์การทำงานของแรงงาน	ประเภทการผลิตของชุมชน			รวม
	OTOP	ผลิตชิ้นงาน	งานโรงงาน	
อายุเริ่มแรกที่ทำงานการผลิตนอกภาคการเกษตร				
ต่ำกว่า 20 ปี	48.0	61.5	56.4	56.8(75)
20-35 ปี	20.0	17.3	32.7	24.2(32)
36-45 ปี	16.0	3.8	7.3	7.6(10)
46 ปีขึ้นไป	16.0	17.3	3.6	11.4(15)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)
อายุเริ่มแรกที่ทำงานการผลิตในชุมชน				
ต่ำกว่า 20 ปี	-	5.8	12.7	7.6(10)
20 – 30 ปี	8.0	19.2	34.5	23.5(31)
31 -40 ปี	16.0	15.4	43.6	27.3(36)
41 – 50 ปี	52.0	40.4	5.5	28.0(37)
51 ปีขึ้นไป	24.0	19.2	3.6	13.6(18)
รวม	100.0(25)	100.0(52)	100.0(55)	100.0(132)